

3 1761 08678610 0

МИХАЙЛО ЛОЗИНСЬКИЙ.

А К Т

12 ЦЬВІТНЯ 1908.

З ПОРТРЕТОМ МИРОСЛАВА СІЧИНСЬКОГО.

Ціна 1 кор.

ЛЬВІВ — 1909.

МИХАЙЛО ЛОЗИНСЬКИЙ.

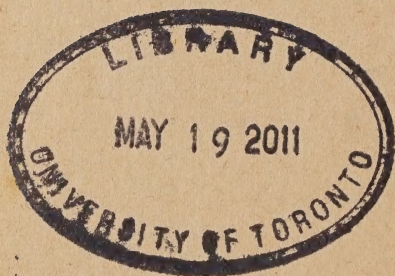
АКТ 12 ЦЬВІТНЯ 1908 Р.

ЗБІРКА СТАТЕЙ.

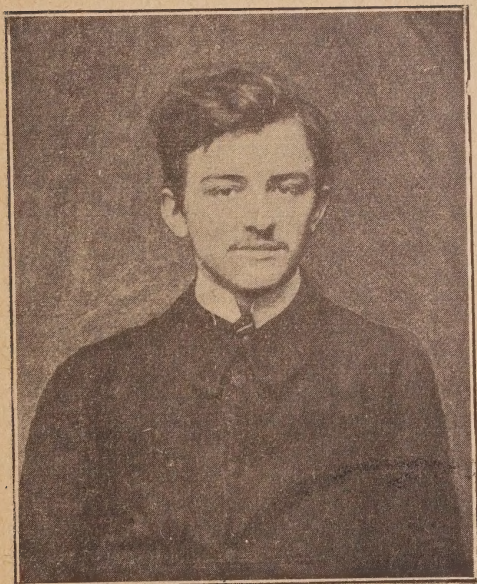
З ПОРТРЕТОМ МИРОСЛАВА СІЧИНСЬКОГО.

ЛЬВІВ.
НАКЛАДОМ АВТОРА.
1909.

З друкарні Народової Манецких Ліндого 9.

Мирослав Січинський.

МАТЕРИ І СЕСТРАМ

МИРОСЛАВА СІЧИНСЬКОГО

АВТОР.

Отця збірка містить вибір статей, які я помістив з приводу замаху Мирослава Січинського на намісника гр. Андрія Потоцького в часі вил виконання сього замаху аж до знесення засуду смерти на Мирослава Січинського як постійний співробітник „Діла“, „Ради“ і Літературно-Наукового Вістника“ в сих органах, а також в „Громадським Голосі“ і в віденським анархістичним органі „Wohlstand für Alle“. З яких чисел тих органів взяті ці статі, се зазначено низше в „Змісті“.

Значна часть сих статей була сконфіскована, так що читачі познакомлять ся з ними аж тепер, завдяки інтерпеляціям, внесеним в палаті послів. В тексті сконфісковані місця зазначені скобками []; інтерпеляції, якими конфіскати зімунізовано, подані в „Змісті“.

В кінці зазначу, що з приводу статі п. н „Політичний замах в Галичині (стор. 18—26), поміщеної в „Wohlstand für Alle“, віденська ц. к. прокураторія обжалувала мене о провину з § 305, а саме о оправдуване й похвалюване каригідних вчинків і о завзиване до них та о понижуване правних понять власности. Процес, який відбув ся в сій справі 9 с. м. перед судом присяжних у Відні, відбив ся голосним відгомоном в віденській і львівській, а по части й заграничній пресі, — як від довгого ряду літ перший прасовий про-

цес у Відні, як процес з приводу вбійства гр. Потockого й особливо як спеціально процес анти-анархістичний, заініційований віденською ц. к. прокуратурією на те, щоб переконати ся, яке вражінє на віденських суддів присяжних зробить слово „анархізм“, і на випадок, коли-б проба випала по думці ц. к. прокуратурії, виступити проти віденського анархістичного руху, на який ц. к. прокуратор в своїх виводах гірко жалував ся, з цілим рядом процесів. Одначе розправа тільки дала мені нагоду представити з лави обжалованого основні прінципи мого суспільного ідеалу: комуністичного анархізму і взяти його, як також віденський анархістичний рух і його орган „Wohlstand für Alle“ в оборону перед тенденційними виводами ц. к. прокуратора, а надій сього останнього не сповнила, бо хоч він всіми способами старав ся з одного боку налякати суддів присяжних страхітем анархізму, а з другого переконати їх про вину „анархіста Лозинського“, то вони 7 голосами проти 5 видали увільняюче ореченє.

Видаючи сю збірку, я мав на увазі не тільки особисто-авторські мотиви, але в багато більшій мірі також мотиви громадянські.

Написані з приводу такої великої події, якою являєть ся в польсько-українській історичній трагедії акт Мирослава Січинського, ці статі вияснюють об'єктивні причини і викликані ними суб'єктивні вражіння, з яких зродив ся той акт, і дають образ політичних фактів і настроїв, звязаних з ним, так що в них містить ся історія того моменту з життя нашого народу, де головною історичною особою виступає Мирослав Січинський. При тім ці статі представляють не тільки мої особисті погляди, але через те, що вони знайшли

місце в названих органах української преси (прим. в „Ділі“ вони були поміщені як редакційні передовиці), являють ся вони також висловом поглядів тих українських політичних кругів, що стоять за тими органами преси.

Сі моменти головно й заставили мене видати сі статі. Нехай вони пригадують нашій суспільности ті великі і гарні дні, в яких вони повстали, — великі і гарні тим під'ємом духа і тою однодушністю, яка тоді панувала в нашім народі, даючи доказ, що великі хвилі в житю народу мають ту чарівну силу, що очищують народнього духа, прогоняють духів тьми і з'єднують цілий нарід під прапором боротьби за прихід тої хвилі, коли — як віщував наш Шевченко — „будуть л ю д и на землі“.

Тим, що разом зі мною бажали би, щоб ті справжні „юні дні — дні весни“, про які говорять сі статі, наш нарід на все задержав у своїй памяти в такій авреолі, якою окружав їх тоді, коли їх переживав, — нехай ся збірка буде братнім привітом, покріпленем на ті важкі дні, коли здавати-меть ся, що Аріман переміг Ормузда.

А коли б у нашій суспільности знайшов ся хтось, хто для піднесеня вартости своїх акцій на політичній біржі того „св'ятого ладу“, який примусив Мирослава Січинського піти на своє діло, хотів би виректи ся тих „юних днів — днів весни“, здерти з них авреолу, кинути на них каменем осуду. — для того нехай ся збірка стане коли не голосом совісти (в таких випадках голос совісти звичайно безсильний!), то мірилом його суспільно-етичної вартости.

Львів, 20 грудня 1908.

М. Л.

ЗМІСТ:

I. Акт 12 цвѣтня 1908 р.:

	Стор
Гр. Потоцкий убитий („Діло“, ч. 82 — Интерпеляція посла д-ра Е. Левицького і тов., внесена в палаті послів на 87 засіданню XVIII сесії 15 черзня 1908. Див. Anhang II 3119/1, стор. 10183—4).	3
Без опамятаня („Діло“, ч. 85).	11
Політичний замах в Галичині („Wohlstand für Alle“, ч. 10. — Ін ерпеляція посла Т. Старуха і тов., внесена в палаті послів на 114 засіданню XVIII сесії 4 грудня 1908. Див. Anhang II. 3834/1, стор. 12647 — 8).	18
Політичні убійства („Діло“, ч. 92. — Интерпеляція посла д-ра Л. Бачинського і тов., внесена в палаті послів на 114 засіданню XVIII сесії 4 грудня 1908. Див. Anhang II 3835/1, стор. 12649).	27
Кого боронять Христові заступники? („Громадський Голос“ ч. 30. — Интерпеляція посла д-ра Л. Бачинського і тов., внесена в палаті послів на 74 засіданню XVIII сесії 2 мая 1908. Див. Anhang II. 2823/1, стор. 9171).	36
Убійство галицького намістника („Літературно-Науковий Вістник“, кн V. — Интерпеляція посла В. Сефаника і тов., внесена в палаті послів на 96 засіданню XVIII сесії 26 червня 1908. Див. Anhang II. 3289/1, стор. 10890—4).	42
Новий намістник Галичини („Літературно-Науковий Вістник“, кн. VII).	56
Акт Січинського перед парламентом („Літературно-Науковий Вістник“, кн. VIII.)	71

II. Суд над Січинським:

Акт справедливости чи політики? („Діло“, ч. 129).	81
Засяде суд („Діло“, ч. 130).	89
Перед розправою Січинського („Діло“, ч. 143).	94
Суд над Січинським („Рада“, ч. 141).	100
На смерть („Діло“, ч. 145. — Интерпеляція посла д-ра Л. Бачинського і тов., внесена в палаті послів на 114 засіданню XVIII сесії 4 грудня 1908. Див. Anhang II. 3835/1, стор. 12649—52).	106
По засуді („Діло“, ч. 146).	113
Мати („Діло“, ч. 147).	119
Процес Січинського („Літературно-Науковий Вістник“, кн. VIII.).	122
Засуд смерти на Січинського знесений („Діло“, ч. 197).	129

I.

Акт 12 цьвітня 1908 р.

Гр. Потоцкий убитий.

Стало ся! Те, чого тільки відгуки доходили до нас з царства всеросійської тюрми, вчера прийшло несподівано до нас, до конституційної держави з загальним виборчим правом і „народнім парламентом“, і поклато печать смерти на голову найбільш всевладного з намісників найбільш автономної провінції держави. Ц. к. намісник Галичини, граф Андрій Потоцкий лежить мертвий, убитий — як заявив той, чия рука позбавила його життя — „за кривди українського народу, за вибори, за смерть Каганця“. Історія запише сю подію як перший акт політичного терору в конституційній Австрії, а сучасні і будучі покоління мусять спинити ся над сим актом, щоб пошукати причини, які викликали його.

Насильне перетнене пасма людського життя — страшна річ, і жаль та співчутє для осироченої родини, се природні людські почування, які ворушать ся над отвертою могилою покійного. Але покійний згинув не як приватний чоловік, тільки як державний муж: рука, котра позбавила його життя, зробила се не з приватних, тільки з полі-

тичних мотивів; перед нами акт політичного убійства — і ми мусимо оцінювати його виключно з політичного становища.

Українські партії в Австрії, як політичні партії в конституційних державах в загалі, між засобами політичної боротьби не признають політичного терору. Програма і тактика наших партій знає і поручає тільки легальні способи боротьби, способи, яких можна вживати в межах основних державних законів. Коли-ж вчашним актом нагло і несподівано переступлено ті межі, коли замість петиції заговорив бровнінг, то се знак, що в нашім краю нема нормального конституційного життя, що політичне життя в краю розвивається що-раз більше аномально.

Так, аномально! Від самого початку конституційної ери в Австрії наш нарід в Галичині був тим, для котрого касовано загальні постанови державної конституції, заступаючи їх виїмковими законами, твореними в дусі державного принціпу історичної Польщі. Чим більше розвивала ся наша національна свідомість, чим голоснійше домагали ся ми тих прав, які запоручає нам державна конституція, тим міцнійше — „prawem i lewem“, легіслативною і езекутивною — приковувано нас до воза історично-польської державної рації. Наш нарід, половину населеня краю, трактовано як „obcoplemienny żywioł wewnętrzny“, котрого істнуванє і розвиток узалежнено виключно від волі другої — польської — половини населеня краю, а чого не міг доконати закон, того доконували галицькі вибори, опіка галицького сойму над нашими просвітно-культурними справами, заступництво „інтересів краю“ польським колом в дер-

жавнім парляменті та в радї корони і в кінці щоденна практика адміністраційних властей.

Особливо від часу, коли не вдався хитрий плян графа К. Бадені зловити нашу національну політику в сіти „нової ери“, та історично-польська державна рація почала примінювати ся до нашого народу зі що-раз більшою силою і безоглядністю. По соймових виборах 1895 р. і масовій депутації наших селян до Відня прийшли кроваві вибори 1897 р. Потім, побіч ще одних виборів до парляменту, двократної сецесії з сойму і соймових виборів, прийшла університетська справа, а по ній хліборобські страйки. А потім рух за виборчою реформою і сама виборча реформа, яка засудила нас на безсильну меншість в парляменті, наслідки тої безсильности в діяльності українського парляментарного клубу і в кінці найновішій соймові вибори. А все те з жертвами: переслідування, арешти, засуди, трупи — Черніїв, Ляцьке, Коропець.

Від осені 1901 р. видимою головою і фактичном *spiritus movens et agens* цілої тої системи був гр. Потоцкий. Обнимаючи уряд намісника, він застеріг собі такі широкі права і прерогативи, що був властиво не конституційним намісником австрійським, тільки самодержавним володарем краю. Те проти-конституційне становище його мусіло покликати за собою не-конституційні наслідки. Серед нашої суспільности, якій намісник незадовго до покликання його на те становище грозив прилюдно новим Берестечком, мусів наслідком того повстати внутрішній конфлікт між конституційною свідомістю свого права і почутем повної неможливости користати з того права. До якої роботи в межах конституційних законів Українці не брали

ся, скрізь зустрічали ся з всевладним, самодержавним „veto“, якого жерелом була власть гр. Потоцького.

Але живий суспільний організм не може добровільно вмерти і здержуваний в своїх житєвих функціях, шукає якогось виходу. А коли не знаходить його в межах, означених законом, то з силою стихії прориває ті межі.

І за останні роки ми були сьвідками, як наш загал кидав ся на всі боки, шукаючи такого виходу. В кінці, здавало ся, знайшов його: виборча реформа видала ся йому таким виходом. Перед роком ми були сьвідками нечуваного ентузіазму, з яким зустрів наш загал перші загальні вибори. Одначе ентузіазм тревав недовго: швидко показало ся, що й сей останній вихід завів. Польська парляментарна репрезентація, оперта о авторітет намісника, вміла спараліжувати всі заходи українського парляментарного клубу, які мали на ціли здобути нашому народови хоч мінімальну часть того, що йому правно належить ся.

І коли увияти собі психольогію маси, яка бачить, що всі її заходи і зусилля даремні, що конституція не дає їй ніякого способу розірвати той ланцюг, яким її приковують до воза історично-польської державної раці, а навпаки, той ланцюг з кожним днем міцніє, то чи могла вона прийти до иншого виводу, як до сего, що треба той ланцюг розірвати насильно?! І до того виводу наша народня маса підходила з кожним днем близше. Провідники української національної політики бачили се і докладали всіх сил, щоб запобігти катастрофі. Кожда стаття в органах нашої преси, кожда промова українських послів кінчила ся осторогою, щоб не доводити нашої народньої маси до

тої крайности. Коли обмежити ся на найновішій часи, то остерігав перед подібною катастрофою в промові над наглістю внесень про галицькі вибори в липні 1907 р. пос. д-р Окуневський, остерігав кілька разів заступник голови українського клубу пос. Василько.

Та не лиш українські посли бачили се, — завважували те саме й інші політичні діячі. Перед нами промова польського соціально-демократичного посла д-ра Лібермана, виголошена в австрійським парламента 3 липня 1907 р. підчас загальної дебати над наглими внесеннями про галицькі вибори, а в тій промові читаємо отсі слова остороги:

„Прошу вас ще раз прийняти наші наглі внесення, бо коли їх відкинете, то тим самим признаєте право бунту, право поневолених мас позбути ся силою своїх гробителів, що ломлять закон — признаєте народній бунт. Се не є фраза, мої панове, бо коли правительство, коли парламент не має сили наложити руку на високопоставленого злочинця, яким є намісник Галичини, — (*бесідникови переривають*) — коли правительство і парламент не чують в собі сили охоронити населенє перед замахами урядових злочинців і покласти на їх голови руку караючої справедливости, коли не прийде до того, щоб і намісник Галичини схилив свою винну голову перед авторитетом парламенту, то тим самим признаєте — говорю се ще раз — право бунту“.

Але на всі ті остороги і намісник і його начальство — були глухі або навіть збували їх цинічними кпинами. Прагадаємо, що коли перед кількома роками посол д-р Евген Олесницький робив таку осторогу намісникови, той бутно відповів: „Pan grozisz mi ruskim buntem? Ja się

tego nie obawiam! Wyślę kilka kompanij wojska i będzie po ruskim buncie!“ Пригадаємо далі, що вся акція українського парламентарного клубу обертала ся головно коло домагання: зміни системи правління і усунення репрезентанта і верховного начальника тої системи, намісника Потоцького. Ще в останнім тижні наш клуб повторив своє домаганє, але — безуспішно.

[А тимчасом в молодечій голові людини, якої батько був визначним народнім діячем, в якої душу змалку заціплено любов до рідного народу і почутє обовязку жертвувати для його добра своє власне добро, дозрівав намір усунути насильно того, кого не могла усунути політично-парламентарна сила цілого народу. Природна річ, що в молодечій душі, не викривленій ще егоїзмом ані не притупленій житєвим досьвідом, і тому незвичайно вражливій на народнє горе, в душі людини, що її фізичний і духовий розвиток припадає як-раз на часи того постійного кріпшання гнету над нашим народом, мусів той психольогічний процес, якому підлягав цілий наш загал, відбувати ся зі збільшеною скорістю і інтензивністю. І сим ми поясняємо, що та вражлива одиниця вибухла швидше від народньої маси, що в її уяві усуненє ворога її народу стало таким категоричним моральним наказом, що вона для сеї ціли пожертвувала свою молодість, свою будучність, розпуку своїх рідних, своє молоде жите...

Не перший се і не послідний порив молодой душі. Пригадаємо, що власне недавно за такий самий порив проти ворога свого народу ставала перед судом в нашім краю дочка польського народу, п-ні Добродзіцка, заявляючи перед судом

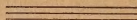
з піднесеною головою, що хотіла забити Скаллона, бо він є ворогом польського народу. А польський суд, увільняючи її, потвердив слова її і слова її оборонця д-ря Лазарського, що „не є злочином піднести руку на ворога свого народу“].

Але як-же швидко польська преса забула сю подію! В дотеперішніх її голосах панує такий поліційно-кровожадний тон, така сліпа лють, така жажда пімсти, така нездібність зрозуміти політичні і психологічні мотиви противника, що справді царсько-самодержавна преса має в ній гідну товаришку. „Zbrodnia popolita, morderstwo skrytobójcze, spełnione przez łotra, dla którego szubienica jest zbyt łagodną, zbyt ludzką karą!“ — в отсих словах „Dziennik-a polsk-ogo“ міститься все, що вміє сказати польська преса.

Над отвертою могилою найбільше всевладного репрезентанта польсько-шляхотської системи правління над нашим народом ми, маючи на увазі одно страчене житє і друге, що йде на страту, стоїмо переняті глибоким сумом, що польське панованє над нами довело до вчешньої трагедії. Але рівночасно, в почутю нашого громадянського обовязку і навчені досьвідом історії, мусимо знов остерегти польський загал, що коли він дасть послух голосам своєї преси, і коли взагалі доля пок. Андрія Потоцкого, замість стати грізним тементом для польської національної політики, стане причиною ще важчих репресій над нашим народом, то відносини в краю мусять для обох сторін лише погіршити ся. Вияснювати трагічний кінець найвизначнішого репрезентанта польського режіму в Галичині лише в той спосіб, як се зробила шо-

віністична польська преса, — значить замикає
очи на страшну для обох народів дійсність та ду-
рячи себе і свою публику, вести край до необчи-
слимих нещасть.

13 цвітня 1908.

Без опам'ятання.

По однім боці труп убитого польського магната, по другім шибениця для молодого українського студента...

Такий найновіший вислів польсько-українських відносин в тій частині колишньої польської держави, де польська шляхта має змогу продовжати традиції національно-державної політики Річі Посполитої. Страшний вислів!...

І здавалося би, що супроти такого вислову польська суспільність і польська преса, перенята повагою і жахом хвилі, увійде глибше в себе, застановить ся над причинами, за-для яких польсько-українська історична трагедія на початку ХХ століття і в конституційній державі вибухає таким страшним актом, та витягне консеквенції для зміни своєї дотеперішньої політики супроти Українців. Але на жаль того цілком не видно. Як ми вже зазначили в нашій першій статі з приводу смерті гр. Потоцького, польська преса від самого початку, почавши від недільних надзвичайних додатків, не зуміла переняти ся повагою і жахом хвилі і стати на висоті своєї задачі.

Замість того зі шпатель цілої польської преси, за виїмком двох соціально-демократичних органів, посипала ся на весь український нарід така повинь диктованих крайною ненавистю лайок, денунціяцій і підбурювань, що просто сором стає за людей, які в таким трагічним моменті не могли здобути ся на ніщо иншого. Найогиднійша лайка на цілу родину Січинських, близшу і дальшу, денунціоване його рідних, його університетських товаришів, українських політиків та української преси і цілого нашого національного руху в загалі, завзиване польської суспільности винищити до тла український елемент в столиці краю і в краю взагалі, — ось все, на що здобула ся польська преса, не здаючи собі навіть справи, яке все те поверховне, а при тім дике та некультурне і — що найважнійше — зовсім не дає відповіді на те страшне питане, яке поставив обом народностям краю недільний акт польсько-української трагедії.

А польська суспільність? Вона повинна-б як найголоснійше запротестувати проти того, що в її імена дієть ся вже від недільного вечера на вулицях міста Львова. Бо коли-б навіть вона стала на тім, що за смерть „польського намісника“ му-сить бути пімста на всіх Українцях, — на тім становищи стоїть власне польська преса, — то мстити ту смерть такими погромами, здібними на які вважано доси тільки суспільні шумовини в Росії, чи се гідне памяти такого чоловіка, яким Поляки величають пок. Потоцкого?! А при тім ті погроми, які в Росії устроюють запиті суспільні шумовини, робить тут академічна і гімназіяльна молодіж. Чи-ж не сором польській суспільности за те, що виробляє її цвіт і будучність?!

Історія — кажуть — є учителькою життя. А однак же якжеж мало навчають ся від неї! Бо коли-б Поляки заглянули до карт історії, то побачили-б, що такі вибухи, як акт Січинського, були все і всюди наслідком ненормальних відносин, що вони наступали тоді, коли національні чи соціальні противенства серед суспільности через насильне здавлюване прав одних другими доходили до такого напруження, що не могли помістити ся в рамках пануючого правного стану, а почуте національної чи суспільної кривди, не знаходячи задоситьучинення в законних межах, вибухало з силою стихії, щоб знайти вихід з тих кайдан неволі, якими сковано свободний національний чи суспільний розвиток. Щоб не шукати далеко за примірами, вкажемо хоч би на сучасні нам революційні рухи в Македонії, в Ірландії і особливо в Росії, де в них бере визначну участь і часть польської суспільности.

Та коли кождий терористичний акт в Росії одна часть польської преси окружала авреолею героїства, а друга — консервативна — все таки знаходила для нього політичне і психологічне пояснене і виправдане, винячи в першій мірі державні відносини, то тепер та сама преса неначе осліпла на все те, що діяло ся в історії польсько-українських відносин у Галичині доси, і крім найогидніших лайок не спромогла ся ані на дрібку об'єктивної оцінки факту.

А лаючи весь наш національний рух, відповідають нам: „Австрія — не Росія!“ В тім власне й лежить одна з причин, які довели до недільної трагедії, що в Галичині, де теоретично обов'язує австрійська конституція, всяке надужите, всяка самоволя пануючих мусить викликати

острійше почуте заподіяної кривди, ніж в Росії. Бо коли в самодержавній Росії, де все населенє без різниці стогне під ярмом бюрократично-самодержавної самоволї, почуте кривди іде в парі з почутєм загально-державної безправности, то в Галичині почуте кривди іде в парі з повною свідомістю, що ся кривда є самовільним нарушенєм і зломанєм прислугуючого одиниці чи суспільній верстві чи національности права. І коли та кривда не може ніяк досягнути законного задоситьучинення, то силою законів психології почуте її мусить в кінці довести до незаконних вибухів. А по-друге в Росії, де всі є угнетені, нікому його угнетенє не кидаєть ся так ярко в очи, як прим. у нас в Галичині, де кождий Українець що-дня бачить і відчуває на собі, що хоч він по загально-державним конституційним законам має такі самі права, як Поляк, то одначе через те, що він Українець, йому не вільно користати з них, коли тимчасом Полякови за те, що він Поляк, вільно навіть багато більше, ніж дозволяють на се законні межі. Отся іменно разяча нерівність громадян у практиці при рівноправности їх в теорії є найбільше дразнячою та обурюючою для угнетеної часті громадян і родить безмежне почуте кривди та пониження.

Одним словом, там, де теорія правно-державного устрою іде в розріз з його практикою, поневолена національність чи суспільна верства відчуває кожде покривдженє багато глибше і се причиняєть ся до психологічного процесу, якого результатом являють ся елементарні вибухи, багато швидше, ніж там, де безправність в суспільнім житю є результатом теоретичних підстав державного устрою.

А що Галичина є власне тим краєм, де конституційна теорія загально - державного устрою розходить ся як найбільше разячо з щоденною практикою публичного житя, сього ніхто не заперчить, бо признав се в части недавно в своїй промові в бюджетовій комісії навіть презес польського кола Гломбінський.

Зрештою доказують се найліпше ті українно-жерні оргії, які від неділі запанували в польській пресі і на вулицях міста Львова. Адже австрійський прасовий закон знає конфіскату за підбурюванє одної народности чи верстви проти другої, за взиванє до злочинів і т. д., а одначе ані одного слова з тих шалених оргій польської преси не діткнув ся оловець галицького ц. к. прокуратора. Читає сі дикі під'юджування польська публика і попадає в остервенілу ненависть до Українців та кидаєть ся до погромів; читають їх і Українці та в їх серцях зриваєть ся і клекоче гнів обиди і обуреня. Так само загально-державна конституція запоручає публичне безпеченство і безпеченство майна і житя, а мимо того польські погромники від неділі бушують безкарно по вулицях міста Львова. А разом з тим прим. наш дневник улягає конфіскаті за уступ, який вся польська преса передрукувала без перешкоди, щоб використати його проти нас, а так само скільки то разів та сама львівська ц. к. поліція розганяла брутально найневиннійші українські маніфестації.

А найгірше те, що польська національна політика побита такою тяжкою сліпотою, що всего того не бачить навіть тепер, коли жертвою тих ненормальних відносин впали так трагічно з одного і другого боку людські житя, і замість до ре-

візії польсько - українських відносин в напрямі помирень на основі рівноправности, взиває товпу до вуличних погромів, а політиків до ще більших репресій над нашим народом.

„Słowo polskie“ „Dziennik polski“, „Nowa Reforma“, „Kurjer lwowski“, одним словом, всі органи „демократичної“ більшости польського кола домагають ся рішучого понехання політики „pojednawczych sfer polskich“ супротив Українців і вступлення на дорогу „polityki stanowczej“. Значіння сього домагання не потребуємо широко пояснити. Хто теперішню польську політику вважає „pojednawczą“, для того політика „stanowcza“ не є нічим іншим, як ще збільшенем тих репресій і того виїмкового національно-політичного положення, в яким наш нарід жив доси, як повним скасованем австрійських конституційних законів про національну рівноправність на річ національно - державного принципу історичної Польщі.

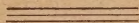
До чого така „stanowcza polityka“ довела-б, годі наперед означити, але в кождім разі до бажаної ціли, себто до здавлення українського національного руху вона не доведе. Коли така могутча Англія не могла здавити національного руху маленької Ірляндії, та коли нас не здавила Польща тоді, як була сильною і незалежною державою, то й не здавлять галицькі Поляки національного руху галицьких Українців, не здавлять тим більше тепер, коли наш національний рух обхопив широкі народні маси, коли ми починаємо жити повним життям новочасної нації і коли за Збручем будить ся до національного життя 30-мільйонна українська народня маса.

А замість того така „stanowcza polityka“ викопає ще глибшу прірву між обома народами на-

шого краю і доведе до того, що такі відносини, які панують у Львові від неділі, стануть постійними і загально-краєвими. А чи се лежить в інтересі самих Поляків, над сим нехай роздумають ті, що „stanowczą polityką“ хотять ще більше роз'ярити польсько-українську боротьбу.

Ні, панове, не „stanowczą polityką“, але тільки признане українському народови повної національно-політичної рівноправности може покласти конець тим польсько-українським відносинам, результатом яких являється недільний замах. А коли ви, не розуміючи того, прете до ще більших репресій, то зятяйте собі, що вся вина за дальший розвиток відносин паде виключно на вас. Хто має в своїх руках власть, той також відповідає за всі наслідки, до яких він виконуванєм своєї власти доводить.

16 цвітня 1908.

Політичний замах в Галичині.

Серед окликів на честь єдиноспасаємого народнього парляменту — політичний замах! Молодий український соціяльний демократ Мирослав Січинський, син помершого перед роками українського патріота і соймового посла о. Миколи Січинського, студент філософії в львівській університеті, застрілив галицького намістника гр. Андрія Потоцького зі словами: „Се за кривди українського народу, за вибори, за смерть Каганця! За Каганця — Потоцький!“

Що-ж се за нарід і які його кривди, що вони заставили молодця на 21-ому році життя, повного надій на будучність, любленого окруженем, покласти в жертву своє житє, щоб володарям і гнобителям свого народу крикнути таке страшне слово діла ?

Є се великий і старий культурний нарід, який одначе протягом історії його славянські „брати“ Поляки і Росіяни так обдерли зі всіх духових і матеріяльних дібр, що він вступив у 19-е столітє як нарід хлопів, поневолених ярмом панщини, і аж в тім століттю, зустрічаючи на кождім кроці ве-

ликі перешкоди з боку згаданих „братніх“ гнобителів, почав знов підносити ся на ступінь новоючасної нації. Сей процес знаходить ся тепер уже в повнім розвитку.

Українці творять майже 30-мільоновий нарід, з чого над 25 мільонів живе в південній Росії (Малоросія, Україна), а решта в Австро-Угорщині, а саме коло $3\frac{1}{2}$ мільонів в Галичині, коло 400.000 на Буковині і стільки-ж в кількох угорських комітатах.

Що-ж до Галичини, о яку тут виключно ходить і яка дістала ся під австрійське панованє після поділу Польщі, то тут зараз з початком конституційної ери полишено польській шляхті зовсім свободну руку вести далі національну політику польської Річи посполитої. А та політика значить: здавляти національний розвиток інших народів, себ-то Українців і Жидів, не признавати народнім масам ніяких політичних прав і держати їх в національній неволі польсько-шляхотських велико-земельних власників.

В австрійській державній конституції маємо славетний 19-ий артикул, який признає всім народам національну рівноправність. Але сій теорії національної рівноправности не відповідає практика, і ми бачимо, що всюди, де тільки в однім краю живе більше народів, одна національність гнєте другу.

Так склали ся відносини і в Галичині. Національними володарями краю стали Поляки і те панованє виконує польська шляхта. Правда, сей стан противить ся формальному австрійському державному пріціпови національної рівноправности, але за те відповідає польському державному прінципови, по якому всі землі, що належали колись

до польської держави, в державно-правнім розумінню вважають ся землями польськими, де тільки польська нація як політично пануюча має повне право всестороннього розвитку, а іншим народам признаєть ся те право лиш на стільки, на скільки воно не противить ся тому польському державному принципowi, себ-то властиво зовсім ні. Сей польський державний принцип, загалом беручи, толерує також австрійське центральне правительство, віддаючи за услуги, які йому в кожній справі робить парляментарне польське коло, цілу Галичину на поталу польсько-шляхотському панованню, так що сей край тільки по формі є австрійським коронним краєм, але по змістови — самодержавною польською державою.

В тій польській державі Українці терплять гнет не тільки як народні маси в загалі в соціально-політичнім напрямі, але також — в часті через виїмкові закони для Галичини, ухвалені в парляменті в користь польського пановання (таким виїмковим законом є прим. виборча ординація для Галичини до парляменту), в часті через цісарські і міністеріяльні розпорядження, в часті через краєве законодавство і в кінці через адміністраційну практику — в напрямі національно-політичнім, так що не тільки австрійський державний принцип національної рівноправности, але ціла австрійська конституція в загалі є для них пустим звуком. Положене цілого українського народу в Галичині можна порівнати з положенем пролетаріату в сучаснім суспільнім устрою: він або законною дорогою позбавлений прав, або управа держави відбирає йому всяку справжню можливість користувати ся признаними правами для своєї справи.

За примір такого законного позбавлення прав може послужити виборча ординація до сойму і до парляменту, яка вже самим законом відбирає українському народови змогу навіть при загальнім і рівнім виборчім праві (про куріяльну систему нічого й казати!) вибрати число послів, відповідне скількості населеня.

Та на сім не кінець. Адміністрація відбирає йому далі всяку змогу в межах того „законного ладу“ вибирати послів по своїй волі. Виборчі лісти, правибори і вибори фалшують, і в загалі унеможливають всяку виборчу агітацію проти польського правительственного кандидата. Людей тероризують, арештують, судять і засуджують, а де завважають найменше розбурхане умів, там шлють жандармів і військо, яке поводить ся як підчас війни в неприязельськім краю. Стріляють без найменшої причини і безпощадно вбивають спокійних, невинних селян. Найновішою жертвою сеї „виборчої системи“ був власне селянин Марко Каганець, якого підчас останніх соймових виборів закололи жандарми і якого смерть богато причинила ся до того, що Січинський рішив ся звести зі сьвіта галицького намісника.

Те саме, що при виборах, дієть ся при всяких інших народніх руках. Всі „конституційні свободи“, як свобода зборів, товариств, друку, слова, право коаліції і як ще там називають ся всі ті хлополапські способи теперішнього суспільного устрою для відвернення уваги народу від безпосередньої боротьби за визволенє, — для Українців зовсім знесені. Збори і товариства забороняють і розвязують, газети конфіскують, бесідників засуджують, а підчас страйкових рухів українських хліборобських робітників проти польських велико-

земельних власників цілий страйковий терен знаходить ся звичайно неначе в справжнім стані облоги.

Одним словом, — ми анархісти знаємо найліпше всю безвартність законів та законних гарантій для визвольної боротьби народу, а все таки при тім всім я позволю собі сказати, що український нарід вважив би себе щасливим, коли-б супроти нього так виповнювали закон, як в західно-австрійських краях.

Розумієть ся, що той стан законної самоволі мусів з кожним роком погіршати ся. Бо в міру того, як росла сьвідомість українського народу і його боротьба за поліпшене свого положення, також польські володарі збільшали свої змагання до вдержання свого дотеперішнього пановання. Взаїмна ненависть ставала що-раз сильніша і загальніша, аж в кінці дійшло до того, що всі польські буржуазні партії злучили ся разом, щоб тим успішнійше поборювати кожде домагане Українців, а навіть польська соціяльна демократія займала в польсько-українській справі не все справедливе становище.

Рівночасно зростало також огірчене українського народу, яке особливо в останніх часах обхопило всі верстви людности, коли побачено, що навіть народній парламент, на який покладано стільки надій, не хоче ані не може довести до ніяких змін.

[Що те огірчене вибухло в кінці замахом на намістника Потоцкого, котрий, як кождий намістник, був видимою головою] і фактичним правителем тої польської україножерної політики, а до того одним з найбільш необмежених і найбільш україножерних польських самодержців на стано-

вищі ц. к. намістника, — се аж занадто поясняєть ся представленими відносинами. А що замах виконав український соціяльний демократ, отже чоловік, партійні круги якого тероризм, особливо в конституційних державах, як найострійше осуджують, — се свідчить тільки, що гнет, під яким стогне український нарід, справді вже занадто нестерпний, коли він переміг навіть доктрінерство партійного духа.

Якжеж віднесла ся громадська думка до того елементарного вибуху огірчення українського народу, якого висловом являєть ся акт Січинського?

Одні, а саме ті, що в їх інтересі лежить, щоби в теперішнім „св'ятім“ ладі не настала ніяка зміна, вибухнули „св'ятим обуренєм“, п'януючи Січинського звичайним злочинцем, „для якого шибениця є ще занадто людською карою“, як написав один польський дневник. Що в с'ім таборі оборонців ладу зійшли ся разом всі польські буржуазні елементи, се свідчить тільки, що всі вони вважають поневолене українського народу своїм ненарушимим національним правом. Сумно тільки, що се робить та сама польська суспільність, яка в Німеччині й Росії також бореть ся за національні права і якої революційні партії в Росії також послуగుють ся терористичними методами боротьби.

За те український нарід, — на скільки се можна сконстатувати серед обставин, де кождий свободний обяв думки загрожений важкими карно-правними наслідками, — розуміє й оправдує діло свого молодого земляка. Бажати-б тільки, щоб той нарід також в інших випадках сходяв ся своїми поглядами з тими, які власне для того, що осуджують всяке насильство, хоч-би воно й як

було сповите законними обслонами, вважають за сьвяте людське право ставити опір і оборону істнуючому суспільному насильству.

Найчисленніший очевидно табор „золотої середини“, табор тих, що хоч признають, що причина замаху лежить в галицьких відносинах, то одначе не мають відваги признати, що таке пояснене є рівночасно оправданем, і замість осуджувати ті відносини й тих, що їм винні, осуджують Січинського і його діло. Сюди належить також президія українського парламентарного клубу і австрійська соціяльна демократія.

Хоч Січинський аж до дня свого діла працював в українській соціяльно-демократичній партії, польська і німецька партійна преса промовчала сей факт і замість партійним товаришем назвала його нерозумним фанатиком. О, так, нерозумний він у кождім разі, бо розумнім люди, що стоять на „міцнім мов граніт становищі наукового соціалізму“, ідуть за нарід до парламенту, а не на смерть... Відрадно, що бодай орган української соціяльної демократії мав відвагу потвердити партійну приналежність Січинського і знайти оправдане його діла в галицьких відносинах. За те менше відрадно, що польський соціяльно-демократичний посол Гудец, як також львівська організація друкарів, що стоїть під його впливом, взяли участь в похороні Потоцкого, а другий польський соціяльно-демократичний посол, д-р Діаманд помістив в „Arbeiter-Zeitung“ справжній пасквіль на свого партійного товариша і його діло.

Також президія українського парламентарного клубу, замість зсолідаризувати ся з своїм народом, уважала за відповідне „як найострійше осудити“ діло Січинського як „страшний, серед Укра-

їнців доси нечуваний акт насильства", хоч рівночасно признає, що „причиною замаху є пануюча в Галичині політична система, довголітній гнет, нестерпна самоволя галицької адміністрації“. Се становище тим дивнійше, коли взяти під увагу, що ті самі панове послали все представляли положенє українського народу в Галичині в найвисшій мірі безправним і явно признавали право бунту, коли-б правительство не хотіло того безправного положення змінити. Але коли один з народу дав вислів тому признаваному ними праву бунту, вони осуджують його. Коли далі взяти під увагу, що замах виконано з національно-політичних мотивів та що між його причинами сам виконавець подав фалшоване виборів, то становище президії українського клубу, як також соціальної-демократії, заслугує на тим строгійший осуд, бо-ж ціла комедія виборів, не вважаючи на те, що український нарід так важко відчуває їх фалшоване, відбувається, як се для нас доказано, передовсім в інтересі вибраних, а не в інтересі вибираючих народніх мас.

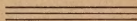
На сїм випадку пізнаєть ся найліпше, що значать парламентарні заступники й оборонці народу для його визвольної боротьби. Доки ходить о се, щоб революційними фразами приєднувати виборців, ті панове страх революційні, але коли нарід починає революційно ділати, вони стають нагло легальні до дна душі і для революційних діл мають лиш слова осуду.

Про політичне значіне замаху годї доси сказати щось певного. Властиво повинен би він бути як для польських володарів Галичини так і для центрального правительства осторогою що й українському народови мусять бути признані націо-

нальні права, коли в краю має настати національний мир; але найправдоподібніше мати-ме він безпосередно противний наслідок: скріплене гнету над українським народом. А що такі самі причини викликають такі самі наслідки, то ледви чи можна сумнівати ся, що в таким випадку діло Січинського було би, правда, першим, але не послідним.

Та сим нехай журять ся ті, кому залежить на вдержаню теперішнього „святиого“ суспільного устрою. Ми анархісти можемо тільки жалувати, що серед українського народу нема ще сильнішого напруму, який не позволив би використувати його революційної енергії для парламентарних цілій, а показав би йому єдино правдиву ціль визволення: заведене комуністично-анархістичного устрою].

23 цвітня 1908.

Політичні убійства.

В сумерках історії і культури, з яких доходять до нас тільки мітольогічні легенди та народні перекази, треба шукати їх початку. „Убив свого противника, загорнув його землі, його люд, його маєток, його невільниці, і володів собі на славу і ворогам на пострах“... Убивав божок божка (прим. Кронос Ураноса, Зевес Кроноса), ватажок ватажка, король короля. Мітольогія, народня література повні звісток про такі убійства. А далі починає ними заповнювати ся й історія. Убивав, хто лиш жадний був панованя і не мав до сього иншої дороги, а на сю дорогу був досить відважний, сильний. А на царських пурпурах не видно крови, вони може як-раз на те червоні... Орієнтальні деспоти, грецькі і римські королі, римські імператори, — скільки їх згинуло своєю смертю? Претенденти до корони старали ся звичайно, щоб їх швидше виправити на той сьвіт. І хто збагне способи? Отруя, скритовбійче оруже „вірного слуги“, бунт „вірних слуг“ — кождий спосіб добрий, коли тільки веде до ціли... Імена й дати? Знайдемо їх в кождім підручнику історії,

а історія кожної династії, від тих, що їх початок губить ся в мітологічних переказах, аж до найновіших, аж кишить такими фактами.

Загалом беручи, можна всі політичні вбивства, які знає історія, поділити на особисто-династичні і ідейно-політичні. Перші переважають на тих ступнях політичного розвитку, коли загал не має ясної політичної думки і терпеливо зносить хоч-би яке важке пановане над собою; другі починають ся тоді, коли будить ся політична думка загалу і він починає реагувати на гнет, від якого терпить.

Особисто-династичними були всі вбивства різних орієнтальних деспотів, а також убійства римських імператорів, коли імперія хилила ся до упадку, коли висші верстви шукали тільки розкошів і запобігали ласки в кожного нового імператора, а товпа ревіла „*panem et circenses*“ і діставала одно й друге, а від часу до часу уряджувала погроми на християн.

Популярне, славлене в історії й літературі, так що вже малі діти знають про нього і величають його, — убійство Цезаря Брутом було ідейно-політичне. Демократичного імператора вбив аристократичний республіканець, представник ідеолог відживаючої свій вік аристократичної республіки. Убив „скрито і віроломно“, бо того, хто вважав його своїм найліпшим приятелем.

Середні віки і часть нових, аж до великої французької революції, знають також переважно особисто-династичні убійства. Повторяю, історія кожної династії, не виключаючи польських королів і руських князів, спливає кровю, пролитою в такий спосіб. Пригадаю, що сентиментальна Марія Стюарт, — над котрої долею розжалоблюєть

ся кожний гімназист з Шіллером, обурюючи ся на кровожадність англійської Єлисавети, — в порозумінню з своїм пізнішим мужем Босвелем висадила в воздух дім, у яким лежав хорий її перший муж, Генрик Стюарт. Пригадаю, що польські князі і королі в тих часах, коли творила ся польська держава, гинули як мухи від скритовбійчого ножа або отруї, що з пізнійших королів отроєно Яна Ольбрахта і прихильного „сепаратистичним“ литовсько-руським змаганням Жигмонта Августа, а й інші, як Володислав Ваза, гинули загадковою смертю, — що, розуміється, не перешкаджає польським публіцистам хвалити ся, що мовляв „nasz naród nigdy nie splamił się królobójstwem“... Хоч князі і королі труїли одні других, хоч після поділу Польщі для замаху на російських царів були тільки руки за короткі, хоч Поляк Березовський стріляв у Парижі до Олександра II, хоч польська література (Міцкевич, Словацкий і ин.) аж кишить від ідеалізації „зрадливих скритоубійців“ (terminus technicus“ польської преси), — то для них все те не існує, коли ходить о се, щоби похвалити себе.

Не цурали ся таких убійств і правовірні католики та найправовірнійші між ними — патри Єзуїти. Таким масовим убійством була Вартоломеева ніч; з намови Єзуїтів католицький фанатик Равеляк убив Генрика IV, котрого Єзуїти підозрівали о гугенотизм; з таких самих мотивів Клеман убив виклятого Генрика III, сповняючи ось-так „богоугодне“ діло.

Ідейно-політичних убійств було в ті часи не багато. Найважнійші з них: убійство англійського Карла I, яким окуплено англійську конституцію, і смерть на гільотині Людовика XVI підчас великої французької революції.

На окрему згадку заслугує Росія. Поминаючи давнійші часи і починаючи тільки Іваном Грізним, на 26 володарів Росії, ряд яких замикає теперішній Микола II, 12-ох замордовано, а 6-ох померло підозрілою смертю. А скільки убійств царевичів і загалом претендентів до престолу! А коли приглянемо ся тільки теперішній династії Гольштайн-Готторп, яка починаєть ся Петром III (1761), то дістанемо такий образ: Петро III убитий, Катерина II вмерла підозрілою смертю, Павло I убитий, Олександр I вмер загадочною смертю, Микола I отруїв ся, Олександра II розірвала бомба народовольців, Олександр III умер наслідком хороби, яка повстала з потрясеня, винесеного з замаху на царський поїзд під Борками.

Сі два останні погибли вже з інших, ідейно-політичних причин, — як загалом протягом 19-го і 20-го віку династичні убійства стають що-раз рідшими, а за те множать ся убійства ідейно-політичні. Хоч навіть наш 20-ий вік може „похвалити ся“ династичним убійством: в червні 1903 р. висші офіцири вбили сербського короля Олександра і його жінку Драгу, щоб зробити свободним престол для теперішнього Петра I. Що *is fecit, cui prodest*, се не підлягає ніякому сумнівови...

Велика французька революція, такі-ж революційні рухи в першій половині 19-го віку і ті новочасні суспільні напрями, що зродили ся в тих рухах: демократизм, соціялізм, анархізм, зі своїми найріжнороднійшими відмінами, — дали зовсім инший напрям суспільному розвиткови. Народня маса, яка давнійше терпеливо зносила гнет і тупо приглядала ся, як там на вершинах один наставав на жите другого, щоб самому панувати над нею, стала тепер активною суспільною силою, яка почала

домагати ся для себе політичних змін. Наступає консолідація сил в два ворожі табори: з одного боку пануючі, з другого поневолені. Пануючі вже не перегризають горла один другому, вже не вбивають для капризу своїх „вірних слуг“ з аристократії, тільки збирають кругом себе всіх, заінтересованих в поневоленю народніх мас, щоб удержати свою власть супроти низин, серед яких щораз більше ширить ся дух бунту. [Слідом за тим особисто-династичні убійства зникають, за те множать ся убійства ідейно-політичні.

Мають їх в своїй історії і демократи-республіканці і соціалісти і анархісти, не хибує їх та кож в історії визвольних рухів поневолених національностей. Скрізь, де кипить боротьба, падають жертви. Усуваєть ся володарів, надіючи ся, що їх смерть викличе замішанє, з якого може зродити ся нова форма політичного ладу. Усуваєть ся зненавиджених державних мужів, щоб кинути страх на правительство, вляти надію й охоту до боротьби в народні маси. Де політичний лад лягає на якусь суспільну верству занадто важко, то з хвилиєю, коли та верства з одного боку наслідком розвитку своєї сьвідомости починає той гнет відчувати як несправедливість, а з другого не бачить для себе ніякого вдовольного виходу в „законних межах“, там повстає масовий революційний рух і індивідуальні революційні акти].

Ні одна республіка не утворила ся без таких убійств. Навіть Швайцарці мають бодай переказ про Вільгельма Телля. А французька республіка, крім гільотини Людовика XVI і безлічі гільотин для аристократії, має кільканацять замахів на Людовіка Филипа, замах на Наполеона III і цілу літературу з ідеалізацією убійців. Що республіканські убій-

ства не перевели ся й до наших днів, се потвердив недавний замах на португальського короля і наслідника трону.

Найменше політичних убійств має соціалізм. В боротьбі демократії з абсолютизмом був він ще за слабкий, щоб виступати самостійно, а тепер, у боротьбі пролетаріату з капіталізмом він за вигідний, щоб міняти парляментарні дієти і міністеріальні фотелі за гільотину, шибеницю, розстріляне, електричну машину.

Виймок становить тільки Росія. Там соціалізм має за собою справді геройську боротьбу. Сияюча в авреолі мучеництва „Народная Воля“, що побіч великого числа убійств різних царських посіпак звела зі сьвіта Олександра II... „Цареубійці“ Желябов, Перовська, Рисаков, Гриневецкий, Кибальчиц, Геся Гельфман, Михайлов і ціла галерія убійців царських посіпак, а також тих, що хоч самі не вбивали, але жите свое віддали за ту саму справу... Вера Засуліч, Степняк-Кравчинський, Халтурін і багато-прегато інших... З мученицької крові народовольців зродила ся боєва організація соціалістів-революціонерів. Перед кількома тижнями померший її організатор Гершуні, Карпович (убив міністра Боголєпова), Балмашев (убив міністра Сіпягіна), Калаяєв (убив вел. кн. Сергія), Сазонов (убив міністра Плєве), український селянин Качур (невдачний замах на харківського губернатора Оболенського) і багато інших, — се ті імена, з якими вхолить в історію російського визвольного руху партія соціалістів-революціонерів.

Виймок творить також польський соціалістичний рух у Росії. „Polska Partya Socyalistyczna Proletaryat“ від 1900 р. пропагує політичний терор

теоретично; „Polska Partya Socjalistyczna“ („PPS“) практикує його на велику скалю, аж до експропріацій державних грошей включно, від самого початку російської революції. Ванда Добродзічка, увільнена судом у Вадовицях за невдачний замах на варшавського генерал-губернатора Скаллона, була власне членом бойової організації революційної фракції PPS.

Таким виїмком не можна назвати австрійської соціальної демократії, до котрої, а саме до її української групи, належав Мирослав Січинський. Не тому, що його акт понад всякі сумніви був чисто індивідуальний, а тому, що міродатна для Австрії німецька і міродатна для Галичини польська преса не мала навіть відваги сконстатувати факту, що той „нерозумний фанатик“ був одним з діяльних членів української соціальної демократії. Що більше, навіть серед української соціальної демократії через сконстатоване того факту в „Землі і Волі“, як зачувати, повстав якийсь внутрішній конфлікт ¹⁾.

[В новочасних „правових державах“ найбільше політичних убійств поповнили анархісти. Бреші вбив італійського короля Гумберта, бо — як заявив на суді — криваві тіни помордованих підчас голодових розрухів сицилійських хлопів кликали його пімстити їх смерть, Люккені вбив австрійську цїсареву, Чолгош президента Злучених Держав Мек-Кінлея, Маттео Мораль на привіт повінчаній королівській парі в Мадриті спустив з балкона букет з бомбою. Далі знайдемо в істо-

¹⁾ Наслідком сього конфлікту д. Микола Ганкевич, який в справі акту Січинського став на становищі польської соціально-демократичної преси, перестав підписувати як видавець „Землю і Волю“.

рії анархістичного руху убійства державних мужів, головню в Еспанії, акти самооборони (кидане бомб на поліцію підчас здавлювання страйків, розгання демонстрацій і т. д.) і в кінці „акти розпуки“.]

Кожда зміна престола в давних часах, кожний здобуток народньої маси в новіших часах, загалом — кожда фаза розвитку людськості з низших форм суспільного життя до висших, значила ся політичними убійствами. Кровава стежка, якою йде людськість „на стрічу сонцю золотому“...

„Чи все те сумне? — запитаю і відповім словами італійського публіциста з триєстенської „L' Indepedente“, написаними з приводу акту Січинського: — Мабуť. Сумне те, що не сьмієть ся і не є радощами. Сумне важке житє, плач, злочин, смерть, боротьба. Але щастє не все приходить від радощів, иноді є воно продуктом моря сліз і безконечної горечі“.

Сумне, але — викликане дійсністю. А дійсність невмолима і сьмієть ся з того, хто її колеса протиставить пусті моральні формулки, — сьмієть ся або й торощить його своїм колесом. А пустою моральною формулкою є кожда етична доктрина, яка проповідує поневоленням те, чого ніколи не послухають гнобителі. Та вона не тільки пуста але й шкідлива і тим самим неморальна, бо ослабляючи відпорність гноблених, дає тим більшу силу гнобителям і так скріплює панованє одних і недолю других. Бо нема етики — не етичних формул, а етики, якої справді придержують ся люди, — одної для всіх віків, всіх народів, всіх суспільних клас, а є стільки етик, скільки конфліктів у поході людськості до ідеалу.

А суд історії?

Коли ти здер своєму ворогови з голови корону і насадив її міцно на свою голову, тоді історія величати-ме тебе як побідника. Але коли ти лиш сягнув по корону, а не вмів її здобути, то ти цареубійця, віроломний зрадник і історія ганьбою твоє ім'я покриє... Так виглядає звичайно „суд історії“. І то не лише в тих часах, коли її писали придворні учені, на славу своїх володарів, але не-богато з того змінило ся й до нині. Інша обста-нова, а зміст все той самий.

Доки в Росії буде самодержавіє, доти наро-довольці і соціалісти-революціонери все будуть найпоганішими „зрадниками вітчизни“. Історія ре-публиканської Франції все мати-ме найвисшу честь для републиканських заговорників і убійців фран-цузських королів. А терористичні акти анархістів осуджують ся і ще бог зна доки будуть осуджу-вати ся. І се „зовсім зрозуміле“. „Добре є те, що мені допомгло до власти, але зле, що мені хоче видерти власть“.

Тільки одно лишаєть ся певним: що ідейно-політичні вбійства були все показчиком незвичай-ного напруження суспільної температури, показчи-ком того, що гнет поневолених став уже занадто нестерпним, та що ніколи ніде нікого за ідейно-політичні убійства історія не викреслила з ряду культурних народів. Навпаки, ми бачимо, як полі-тичні убійники переходять до літератури і штуки, як прославляють їх поети і артисти. Маємо такі імена як Брут, Телль, маємо такі ідеали в літера-турі — що обмежимо ся тільки на польську — як Валленрод, Кордиян, маємо такі поклики, як „Oda do młodości“, „Do matki Polki“ — і багато інших...

25 цвітня 1908.

Кого боронять Христові заступники?

В Велику П'ятницю, в роковини смерті Христа, котрого римський намістник разом із жидівським духовенством розп'яли на хресті за ширене бунту між народом проти тодішніх суспільних порядків, львівський митрополит греко-католицької церкви, граф Андрій Шептицький, виступив на проповіді з нап'ятованем того вислову протесту нашого народу проти теперішніх порядків, яким являється акт Мирослава Січинського.

Я не буду наводити проповіді митрополита, виголошеної в церкві св. Юра, в цілості, — се певне зроблять інші, ті, котрим залежить на тім, щоб митрополичою повагою вплинути на настрій нашого народу в сій справі ¹⁾, — тільки наведу з неї стільки, скільки треба, щоб запізнати читачів з її духом.

Митрополит сказав :

„Як мара насуваєть ся всім перед очи злочин сповнений перед двома тижнями. Наше місто, ціла

¹⁾ Зробив се незабаром після виголошення проповіді гр.-кат. єпископат, видаючи перерібку тої проповіді як пастирське посланіє.

наша суспільність були свідками мерзенного злочину і предметом загального страшного згіршення. Чоловік, який лише з імени був християнином, допустив ся страшного морду на найвисшій представнику світської влади в нашій країні. В незрозумілій засліпленості відважив ся здохтати божий закон, найважнішу з божих заповідей: „Не убий“. І пролила ся невинна кров чоловіка, що ще в останній хвилині дав високий примір християнських переконань, і заплакала вдова і сльози сиріт полили ся.

„Публичний злочин мусить бути публично осуджений. Мусить викликати серед християн рішучий, енергійний протест, протест обурення і відрази проти такого зневаження світлості божого закону. На нас лежить особливий обов'язок нап'ятувати сповнений злочин, бо той, що його допустив ся, думав у засліпленості своїй, що так послужить народній справі. На бога, так не є! Злочинами не служить ся народові; злочин, сповнений в імени патріотизму, є злочином не лиш перед богом, але і проти власної суспільності, є злочином проти вітчизни“.

Отже Січинський допустив ся потрійного злочину: 1) проти світської влади, 2) проти бога і його заповіді „не убий“, 3) проти вітчизни. Так сказав львівський митрополит греко-католицької церкви, тої церкви, до якої, з малими виїмками, належить весь наш нарід в Галичині, той митрополит, якого часть наших політиків все ще називає „князем руської церкви“ і вважає „природним провідником народу“ в боротьбі за його права. За перше жде Січинського шибениця, — так каже карний закон австрійської держави; за друге жде його пекло, — так каже карний закон католицької

церкви; та найтяжшою карою, бо обуренєм і від-
разою цілого нашого народу, наказує його пока-
рати за третє „князь руської церкви“, граф Андрій
Шептицький.

[І так в актї Січинського бачить митрополит
злочин проти 5-ої заповіді: „Не убий“. Але чо-
му-ж як-раз тільки в сїм випадку бачить митро-
полит і загалом церков такий злочин? Чому та
сама церков, коли убивають в інших випадках,
не тільки мовчить, але ще й дає на убійство своє
благословенє?

Адже що значить убійство одного чоловіка
супроти того масового убійства невинних людей,
яким є війна, а одначе церков не тільки не ви-
ступає проти війни, але ще й благословить її,
і підчас війни по всіх церквах молять ся, щоби
бог поміг вбити як найбільше людей! Або чи не
є злочином проти заповіді „не убий“ засуджуване
на смерть і виконуване засуду, а одначе церков
не тільки не виступає проти кари смерті, але ще
висилає свого слугу-священника, щоби своєю при-
сутністю при виконуваню засуду надавав тому ви-
конуваню характер чогось, що не противить ся
божим законам!

Але перейдімо з загально-людського на наше
народнє поле, на те поле, яке за послїдних 10 лїт
вкрило ся цілим рядом могил наших селян, уби-
тих за вибори, за страйки, загалом за народню
справу. Але анї над одною з тих могил ніхто з
„князїв руської церкви“ не запротестував проти
„здоптаня божого закона“, а за душу того, що
ляг в найновїйшій могилї, за Марка Каганця, не
дозволено навіть відправити богослуженя в ми-
трополичїй церкві сьв. Юра! Де-ж був львівський
митрополит тоді, коли лягла ся невинна хлопська

кров, коли плакали хлопські вдовиці і сироти? Чи й перед богом, якого заступником на землі називає себе пан граф Шептицький, графська кров дорожша від хлопської, а плач хлопських вдів і сиріт, лишених на безпросвітну нужду, менше цїнить ся, як плач вдови і сиріт пана графа, який лишив їм сотки мільйонів маєтку?]

Ні, не оборона божої заповіді казала львівському митрополитови нап'ятувати акт Січинського, бо тоді церков так само п'ятувала би кожде убійство, — а оборона пануючих перед протестом поневолених вложила в його уста слова осуду для Січинського. Хто знає історію церкви, для сього се не новина, що церков уже давно перестала боронити поневолених перед насильствами пануючих, що церков уже від давна стоїть по стороні тих, хто має в руках владу. Сьому дав свідокство також львівський митрополит, котрий в тій самій проповіді, в якій п'ятував акт Січинського, не знайшов ані слівця осуду для тих відносин, які акт Січинського викликали.

Але на сїм не кінець. Львівський митрополит не вдоволів ся ролею оборонця карних законів церкви, він заявляє, що акт Січинського є також злочином супроти нашого народу, супроти вітчизни.

І хто се говорить? Граф Андрій Шептицький, котрого предки „для панства великого, для лакомства нещасного“ вирекли ся нашого народу і перейшли в табор найлютіїших його ворогів — польських магнатів; граф Андрій Шептицький, котрого батько Ян ще й доси польсько-шляхотськими виборчими штуками здобуває собі мандат на наших хлопах; граф Андрій Шептицький, котрий виріс у панських розкошах, вигодував ся хлопським

потом, яким скроплені широкі лани його ясно-вельможного батька, а „навернув ся“ до нашої народности аж тоді, коли усміхнуло ся йому становище „князя руської церкви“. Розуміємо, що пана графа Шептицького може особливо боліти смерть пана графа Потоцького, але се ще не дає йому права осуджувати акт Січинського в імені нашого народу.

Ні, пане графе! Можна при помочи Риму і Відня стати „князем руської церкви“; можна з маєтків, які в цілости належать до тих, хто працею своїх рук надає їм вартість, дати якусь часть на загальні ціли, — але се ще не дає право промовляти в імені народу. Для сього треба свою долю злучити з долею народу, треба переняти ся його терпіннями, треба разом з ним бороти ся проти його ворогів. [Коли-ж Вас не видко там, де нарід терпить; коли Вашого гоюсу не чути тоді, як кривдять його і його трупами встелюють землю; коли Ви, сидючи в палаті панів, не відізваля ся ані словом як на нашім народі доконували політичного розбою при виборчій реформі; коли Ви не маєте слів осуду для його ворогів, тільки слова осуду для нього, як він зривається до боротьби з ворогами, — то ні при чім Ваше становище ані Ваші гроші, бо довіря народу не можна здобути ані становищем, ані не можна купити його грішми].

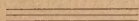
І не думайте, що я Вам випоминаю Ваше походжене. Ні, я знаю, що чоловік не може відповідати за своїх батьків, і я знаю людей, які також походять з тих суспільних вершин, де тільки придумують над тим, як би народню масу сильнійше в руки взяти, а одначе почуваю для тих людей найвисшу пошану. Бо ті люди справді на-

вернули ся до народу, злучили свою долю з його долею, вчили його бороти ся і вели його до боротьби з його ворогами, а слова осуду мали не для його визвольної боротьби, тільки для його гнобителів.

І коли-б Ви справді почували ся сином нашого поневоленого народу, то Ви свої слова повинні би звернути не до нашого народу, а до його ворогів. Заставте їх, щоб вони зrekli ся свого пан вання над ним, а тоді й не буде таких актів, як акт Січинського.

[Але коли Ви замість проповідувати їм не чинити кривди, проповідуете нашому народови не боронити ся проти кривди, то Ваша проповідь неморальна, бо причинюєть ся до збільшення того зла, яким є гнет одних над другими, а Ваше становище в польсько-українській боротьбі пригадує героя з поеми Міцкевича „Konrad Wallenrod“!...]

2 мая 1908.

Убійство галицького намістника.

[Через рік після перших виборів до парламенту на основі загального, рівного, безпосереднього і тайного виборчого права, вислід яких український нарід повитав з таким одушевленням, сподіваючи ся від „народнього парламенту“ на правлення тих кривд, які заподіяно йому за часів пановання „парляменту привілеїв“, — 20-літний студент львівського університету Мирослав Січинський, член і визначний робітник галицько-української соціально-демократичної партії, вбив в авдієнційній салі галицького намістництва ц. к. намістника гр. Андрія Потоцкого, пояснюючи раз-же свій вчинок заявою: „Се за кривди нашого народу, за вибори, за смерть Каганця! За Каганця — Потоцкий!“

Отся заява на стільки ясна, що не лишає ніякого сумніву що-до політичного і психологічного підкладу вчинку Січинського. Перед нами факт політичного вбійства, якого політичним мотивом являється національно-політичний гніт українського народу в Галичині, а мотивом психологічним — свідомість, що серед таких відно-

син, серед яких живе український нарід в Галичині, визвольна боротьба в законних межах засуджена на безспішність.

Чи воно справді так, значить, чи справді об'єктивно вірна та суб'єктивна оцінка відносин і чи політично відповідний, а етично оправданий той суб'єктивний вибір озупа?

Постараємо ся розглянути найперше друге питанє, тим більше, що воно належить до тих питань, де всевладно панує „звичаєва брехня“. Отже дискутуєть ся про те, чи принципіально політичні вбійства оправдані, чи ні. А тимчасом нема нічого нерозумнішого, як так класти се питанє. Вже хоч-би тому, що тут всестороння дискусія зовсім неможлива. Бо можна сказати: „ні“ і подати всі докази, які тільки захочеть ся; але попробуйте сказати: „так“ і збивати докази противника хоч-би в державі найповнішої свободи слова, яку тільки маємо на нашій планеті!... А далі ми вже маємо одну таку „принципіальну заяву“: „не убий“, заяву, яка від віків лягла в основу людської культури, заяву, як й приписують навіть небесне походженє, — а одначе яка сумна її доля, якою наругою над нею являєть ся ціле людське жите як в буденних, так і в найважніших та найзагальніших своїх проявах! Тут як ніде инде справджуєть ся факт, що всі етичні накази, відірвані від місця, часу і обставин, се пусті формули, з якими справжня етика не має нічого спільного.

І тому політичні вбійства треба оцінювати не з абстрактно-етичного становища, а на підставі конкретних відносин, при чім, очевидно, оцінка знов не може бути простою формулкою: „так“ або „ні“. Не можна сказати, що те політичне вбійство було оправдане, потрібне, корисне

а те н', — всяка така міра в суспільних відносинах буде фалшива.

З історії ми знаємо, що політичні вбивства належать до постійних явищ суспільного життя, що вони на всіх ступнях розвитку людськості були оружєм боротьби — тоді, коли суспільний лад лягав на якусь верству суспільності над міру важко і коли та верства з одного боку той гніт собі усьвідомляла, а з другого не бачила способу визволити ся від нього, не нарушаючи насильно усьвячених законом форм суспільного ладу.

Отже осудити принципіально політичне вбивство, значило би осудити те, що в минувшості стільки разів допомгло людськості в її поході від низших форм життя до висших, а признати його принципом політичної боротьби, значить, не вірити, що людськість дійде до такого ступня розвитку, щоб обійти ся в суспільних відносинах без грубої сили. Певне тільки одно: що доки людськість не знайде таких форм суспільного життя, які уможливили-б кожній одиниці свободний і всесторонній розвиток, доти політичні вбивства, так само, як бунти, революції, не зникнуть з історії людськості.

А тепер про ті конкретні відносини, які зродили акт Січинського. Коротко кажучи, зродила його санкція польського державного принципу в Галичині з боку австрійського правительства. Хто думав би, що з упадком польської Річи політиці скінчило ся польське пановане над українським народом у Галичині, той дуже помилив ся би. Польська шляхта й під Австрією стояла на тім, що тільки вона, як представниця польського народу, являєть ся на-зверх, перед австрійським правительством, представицею краю, а на

скільки в тім краю може жити і розвивати ся український нарід, се залежить вже виключно від неї. І коли абсолютна Австрія, Австрія з німецьким національним характером і германізаційними тенденціями, борола ся з тим польським державним прінципом в імя свого державного прінципу, то Австрія конституційна, проголошуючи в теорії прінцип національної рівноправности, в практиці санкціонувала в Галичині польський державний прінцип: що всі землі колишньої польської Річи Посполитої повинні зберігти на все польський державно-політичний характер, а інші народности мають право до національного розвитку лиш на стільки, на скільки се нічим не загрожує тому польському державно-політичному характерови.

Історія австрійської конституційної ери, се рівночасно історія кріпшання сього польського державного прінципу в Галичині. Коли до недавна видавало ся, що сього прінципу боронить тільки шляхта, то демократизація політичного житя Австрії (виборча реформа до парляменту, агітація за виборчою реформою до краєвих соймів) показала, що боронить його і вся польська демократія. На сю еволюцію польської національно політичної думки в Галичині, на се вниканє ідеології шляхотської Польщі в польську демократію я звертав в моїх оглядах „З австрійської України“, які веду отсе вже третій рік, особливу увагу і тому тепер вважаю зайвим просліджувати сю еволюцію на ново, а тільки зазначу її результати.

Ті результати можна загально схарактеризувати так, що вони зробили австрійську конституцію для українського народу як національного організму неістнуючою. Коли конституцією назвемо такий державний лад, в яким громадяни

держави рішають про свої справи через своїх виборних. то український нарід в Галичині такої змоги рішати про свої справи не має. В галицькім соймі засуджене його представництво на безсильну меншість супроти подавляючої польської більшости, а в центральному парламенті хоч польське представництво не рішає само, але його чисельна перевага над представництвом українським, перевага, постановлена самим виборчим законом, дає запоруку, що в галицьких справах парламент все більше числити-меть ся з ним, ніж з представництвом українського народу.

І так український нарід в своїм національнім розвитку зовсім залежний від політичної влади Поляків. Поляки виконують політичну власть в краю, Поляки репрезентують край перед державою. А як вони виконують ту політичну власть, про се свідчать славні на весь світ галицькі вибори, при котрих ніколи не може обійти ся без трупів українських селян; про се свідчить насильне здавлюване селянських страйків при помочи жандармів і війська; про се свідчить галицька школа, яка навіть там, де вона по формі українська, по духу польська; про се свідчить відбиране українській мові тих прав в публичних урядах, які їй по основним державним законам належать ся в такій самій мірі, як і мові польській.

Таким чином український нарід в Галичині знаходить ся в крайне ненормальнім положенню. Він живе в конституційній державі, а одначе позбавлений змоги рішати конституційним шляхом про свої справи; він має признану основними державними законами національну рівноправність, а одначе остає в своїм національнім розвитку

в повній залежності від Поляків; він належить до держави, котра всім своїм громадянам запоручає певну суму прав, а одначе громадяни української народности з під тих прав виняті. Одним словом, український нарід не тільки знаходить ся під гнетом, але той гнет суб'єктивно відчуваєть ся тим більше, що він стоїть у яркій суперечности з тими правами, які признають українському народови основні державні закони.

І з того положення нема ніякого виходу. Кожде домагане українського народу в напрямі осягнення фактичної національної рівноправности весь польський політично міродатний загал уважає нарушенєм польського стану володіння, а що парламентарно-політична сила польського народу має над такою-ж силою народу українського величезну перевагу, то боротьба в соймі чи парламенті за здійсненє таких домагань не має виглядів на успіх.

Що такі ненормальні відносини родять думки про доконечність вийти в політичній боротьбі поза законні межі, се заперечити може хіба той, хто сліпий на всю дотеперішню історію, для кого всяка власть непомильна, а помиляють ся тільки ті, що не хотять признати її непомильности. А коли зродить ся думка, то вистане який-будь момент, щоби з неї зродило ся діло.

І се не припадок, що до такого вислову польсько-українських відносин дійшло аж тепер. Бо до виборчої реформи до австрійського парламенту польське пановане над українським народом мало клясовий, шляхотський характер, наслідком чого можна було сподівати ся, що з упадком політичних привілеїв шляхти впаде й те пановане. Аж як та надія завела, як показало ся, що поль-

ська демократія волить спроневерити ся принципам демократизму, ніж зректи ся панованя над українським народом, як стало видно, що заходи українського парламентарного представництва мусять розбивати ся о становище представництва польського, аж тоді могла дозріти думка про доконечність такого протесту проти польського панованя і переродити ся в діло.

Такий політичний і психологічний підклад акту Січинського. А найліпшим доказом того, що той підклад відповідає об'єктивній правді, служить факт, що його існуванє, з меншими або більшими застереженнями, признали всі політичні круги, крім безпосередно заінтересованих в непризнаню його: польського загалу, який своє панованє над українським народом уважає основним принципом польської національної політики, і австрійського правительства, яке сей принцип санкціонувало.

Польський загал зустрів акт Січинського без найменшого зрозуміння тих об'єктивних даних, які змусили чоловіка, перед котрим тільки-що почало всміхати ся жите всіми своїми чарами, „за кривли свого народу“ позбавити жигя другого і знівечити собі жите. Тільки пароксизм дикої злости і повинь огидної лайки на виконавця замаху, його близшу і дальшу рідню і на весь український національний рух; тільки вибух найдикших україножерних інстинктів, який перемінив органи преси в органи шпіонажі і денунціяції, а польську шкільну молодь в погромників, які майже тиждень ніч за нічю нападали і руйнували без ніякої перешкоди з боку органів публичного безпеченства всі львівські українські інституції; тільки засліплене, з яким навіть польські поступові круги, що ще недавно називали намістника

Потоцького „галицьким Треповим“, признали в нїм „репрезентанта польської державної влади“, а його убійство обидою маєстату тої влади; тільки кривожадність, з якою всі кричать, що Січинського не сьміє минути кара смерті; тільки домагане ще більших репресій на український національний рух, — от і все. Ніякої думки, яка подавала-б надію, що жертви, які впали і з польського і з українського боку, не минуть для польсько-українських відносин безслідно, що ті жертви стануть для польського громадянства пересторогою, що напрям його національної політики супроти українського народу не веде до мира між обома народами..

Відмінне було тільки становище польської соціально-демократичної преси, але вона остала серед польського громадянства відокремлена, а навіть польські соціально-демократичні послі заманіфестували своє становище так, що один, Гудец, взяв участь у похороні Потоцького, а другий, д-р Діаманд, написав в віденській „Arbeiter-Zeitung“ статтю з похвалами для Потоцького.

Між иншим — те, що діяло ся безпосередно по акті Січинського, було також знаменитою ілюстрацією тої „рівноправности“, якої зазнає український нарід в Галичині. Погромні банди, зложені з польських гімназистів і студентів, кілька днів бушували по вулицях міста Львова без ніяких перешкод, коли тимчасом не було випадку, щоб поліція не робила перешкод найповажнійшій українській публичній маніфестації. Польська преса перейшла саму себе в підбурюваню своїх читачів проти всего, що українське, послугуючи ся для сеї ціли всіми можливими видумками, інсинуаціями і лайками, а одначе ані одно слово не улягло кон-

фіскації, коли тимчасом в українській пресі конфісковано як найоб'єктивніше висвітлюване причин, які довели до акту Січинського. Що більше, сконфісковані в українській пресі уступи передруковувала без перешкоди польська преса, ілюструючи ними „злочинність“ преси української...

Згадаю ще про один характерний факт. Якраз незадовго до акту Січинського польський суд присяжних у Вадовицях увільнив п-ню Ванду Добродзіцку, обжаловану австрійськими властями на домагане російського правительства за замах на варшавського генерал-губернатора Скалона. Те увільнене польська преса прийняла з одушевленням, але та сама польська преса вибухнула обуренем, коли в українській пресі вказано на аналогію між сими обома фактами.

За те такої однодушности, яку проявила в сій справі українська преса всіх трьох партій, мабуть ще ніколи не було. Українська преса однодушно осудула не акт, тільки ті відносини, які довели до такого акту... А за пресою, можна вносити, стояв так само однодушно український загаль.

На окрему згадку заслугує становище органу галицько-української соціальної демократії, „Землі і Волі“. Коли вся инша соціально-демократична преса про партійну приналежність Січинського промовчала, а про його акт виступила зі звисними висновками про шкідливість таких актів в конституційних державах, одна „Земля і Воля“ мала відвагу заявити, що Січинський був членом її партії і працював для неї, помістити його портрет і сказати, що положене українського народу в Галичині далеко не конституційне.

Діссонансом у тім настрою була участь голови українського парламентарного клубу посла

Романчука на похороні Потоцького і заява президії того-ж клубу (послів Романчука і Василька), яка, хоч і признала, що причиною акту були галицькі відносини, то все таки не встерегла ся від „звичаєвої брехні“ і замість осудити ті відносини і тих, що до таких відносин причинили ся, осудила, і то „як найострійше“, сам акт п'ятуючи його „страшним актом насильства“. Отся заява тим більше характерна, що українські послы дуже часто в своїх промовах вказували на те, що коли галицька система правління не змінить ся, то може прийти до таких актів. А тимчасом хто дивить ся на такі акти виключно як на „страшні акти насильства“, які „треба“ як найострійше осудити, то повинен би говорити инакше: повинен би не вказувати на те, що такі акти є наслідком ненормальних відносин, тільки повинен би нагадувати свому загалови, що й на ненормальніші відносини не вільно реагувати такими актами. Коли-ж хто дивить ся на такі акти як на конечний вплив ненормальних відносин, то не має права їх осуджувати, бо инакше осуджає й себе.

Відрадно тільки те, що клуб як цілість хоч в части направив похибку своєї президії, заявляючи в своїм комунікаті, що акт Січинського вважає виключно впливом галицьких відносин, та здержуючи ся від усякого об'єктивного осуду, який, як уже сказано, серед таких обставин являється тільки пустою моральною формулкою, „звичаєвою брехнею“...

Так, так... Бо коли стати на становищі об'єктивного осуду, то треба би осудити велику часть поетів, філософів, теоретиків суспільних наук, всіх тих, що або вияснявали причини чи

індивідуальних чи масових революційних актів обставинами, або знаходили для них філософічні теорему, або виславляли їх в поезії, одним словом, треба би осудити велику часть того, що творить справжню вартість загально-людської духової культури. І спеціально в польській літературі і в польськiм громадськiм життi треба-б тоді осудити багато такого, чим так гордиться польське громадянство. Польська література першої половини 19-ого віку і аж до наших днів, польські повстання, — все те думки і факти тої категорії, під яку підходить і акт Січинського.

Деякий дисонаис в вище зазначений загальний настрій внесла київська „Рада“, власне тим, що не встерегла ся від формулок „звичаєвої брехні“. Але знаючи обставини, серед яких приходить ся працювати українській пресі в Росії, вважаю зайвим дальші уваги з сього приводу...

За те не можна вважати дисонасом того, що написав „Руслан“. Орган, що нікого не репрезентує, може собі на все дозволити, бо суспільність не має до нього ніяких претенсій і ніхто також не вважає його за вислів думок суспільности.

Щира вдячність належить ся москвофільському „Галичанови“, який, остаючи в повній гармонії з польською пресою, ще старав ся перейти її в україножернім тоні. Так ліпше! Нехай не останеть ся ані одна ілюзія, що москвофіли можуть мати бодай що-небудь спільного з українським народом і його визвольним духом!

Мабуть вилічене від таких ілюзій що-до церкви мав на меті греко-католицький митрополит гр. Андрій Шептицький, коли на проповіді в велику п'ятницю смерть Потоцького прирівнав майже до смерті Христа, а акт Січинського назвав не тіль-

ки „злочином перед Богом, але і проти власної суспільности, — проти вітчизни“. Бо кожному мусять кинути ся в очи сі два факти: з одного боку те, що ані митрополит Шептицький ані ніхто з „князів руської церкви“ не виступив проти нарушення заповіди „не убий“, коли при виборах в 1897 р. вбито Стасюка, коли підчас страйків в 1902 р. вбито Скочиліса, коли підчас руху за виборчою реформою вбито 6 селян в Лядськім, коли підчас останніх виборів до парламенту вбито 3 селян в Горущку і коли підчас останніх виборів до сойму вбито в Коропці Марка Каганця, того Каганця, смерть якого чи не була рішальною для рішення Січинського, — а з другого боку той виступ з приводу смерті Потоцького, про тім без одного слова осуду для тих обставин, які були політичним підкладом для тої смерті. Сі два факти мусять кожного навести на думку, що церков не все виступає однаково проти нарушення заповіди „не убий“, або, що не кожде убійство є порушенням тої заповіді. А та думка родить-ме далші думки, результати котрих буде розбите ілюзії, що церков є опікункою принижених і покривджених...

А центральне правительство? Коли смерті Потоцького винен напрям польської національної політики, то чи не більше ще винно тут воно, що санкціонувало ту національну політику, політику польського державного принципу супроти українського народу. Коли не в ім'я справедливости, — в сучасній політиці справедливість належить до „утопій“, — то в ім'я власного державного інтересу, в ім'я того, щоб не бути зачисленою до держав де політичний терор належить до засобів боротьби за права, які ві всіх новочасних „правових“ державах вже стали „ein überwundener Standpunkt“,

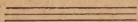
в кінці з обов'язку супроти власного державного принципу, який голосить національну рівноправність, воно повинно було не дозволити, щоб з Галичини зробила ся держава в державі, а австрійську конституцію щоб заступило для українського народу польсько-шляхетське (в останніх часах що раз більше загально-польське) самодержавіє. А воно сього не зробило. Воно і послушний йому парлямент позволяли польсько-шляхотському правлінню все, а коли наслідком виборчої реформи українське представництво стало на стільки сильним, що треба-ж було як-небудь з ним числити ся. правительству бар. Бека здобуло ся тільки на те, щоб кілька разів обдурити український клуб пустими обіцянками. Се також не могло остати без впливу на той настрій, який пов'в Січинського на його діло. Під вражієм гарних міністерських слів послі голосили, що вже ось-ось зачнеть ся зміна на ліпше, коли-ж незабаром виявляло ся, що все те був обман, обчислений на те, щоб відвести послів від ставлення наглих внесень в невігідну для правительства хвилю, то політично-парляментарна безсильність українського народу ще більше кидала ся в очи. На скільки сьому настроєви від надії до безнадійности і знов з початку до кінця завинили українські послі, їх наївність супроти хитрощів правительства, сього не можна означити, не знаючи докладно всіх тайн тих закулісових парляментарних заходів. Але в кождім разі головну вину несе центральне правительство, що дозволило одному народови так запанувати над цілим нац ональним житєм другого.

Але, розумієть ся, ані польські політичні круги ані центральне правительство не почувають ся до ніякої вини. Для польських політичних кругів

винна всьому „гайдамацька агітація“ і центральне правительство, яке не дозволяло краєвому правительству взяти ся до неї як слід; для центрального правительства ще не знати хто винен, бо його представники ще не забирали доси офіційно голосу в тій справі, але мабуть також та сама „агітація“. А одні і другі стали на тому, що тепер не час на сповнене українських національних домагань, що треба передовсім показати українському народови „сильну руку влади“, навчити його, що шляхом насильства нічого не можна досягнути.

Коли український нарід терпеливо ждав, щоб йому вимірено справедливість, ніхто на нього не звертав уваги, бо хто спокійний, тому, видно, нічого не треба. Коли-ж зачав домагати ся своїх прав, переходячи до що-раз острійших способів боротьби, зявляють, що нічого не дістане, доки не успокоїть ся...]

Май 1908.

Новий намістник Галичини.

Коли акт 12 цвітня опорожнив становище намістника, перед всіми, що заінтересовані в галицьких відносинах: перед Поляками, перед Українцями, перед центральним правительством держави встало з більшою як коли-небудь силою питання: Що-ж далі? Мир чи війна? Заспокоєнє розбурханих до краю відносин, чи дальше заострюване їх?

Нехай буде мир! — кликало все, що має який-небудь голос серед української суспільности. Нехай вистріл з 12 цвітня, до якого довело до теперішнє панованє Поляків над Українцями, дасть привід до ревізії польсько-українських відносин і опертя їх на справжній рівноправности обох народів, нехай пролитою кровю, нехай тими жертвами буде окуплений дальший мир...

Але з другого боку лунала відповідь: Ні, війна! Ні, ніяких уступок! Нехай знають, що силою на нас нічого не виможуть! Війна аж до повного винищення гайдамаччини! І показати їм се вже самим іменованєм наслідника Потоцького!

Хто-б не був д-р Бобжинський, які-б не були його особисті наміри і пляни, — вже самі обставини, серед яких він став намістником, зробили його особою символом тої війни, яку проголосили Поляки супроти українського народу після акту 12 цвітня. Польська суспільність зрозуміла сей акт як замах Українців на польські державні права до України та на єдиного представника польської державної влади і вона поставила домагане, щоб новий намістник не тільки був представником тої самої політики, що його попередник, але крім того щоб виконував правління так, щоб здавити в українським народі всякий об'яв протесту проти тої польської державної влади. Се домагане оббігло в різних формах всю ту польську пресу, що зв'язана з представником теперішньої польської національної політики — польським колом і скрізь знайшло повну апробату: від краківських станчиків до найревніших в україножерстві неофітів людовців. Коли в імені перших і своїм власнім Бобжинський заявив, що „особа нового намістника мусить дати запоруку, що вміти-ме завести лад і порядок та не допустити до розвитку радикальної і ворожої другому народови агітації“, то людовець Стапінський сказав, що першим, на його думку справедливим аргументом за кандидатурою Бобжинського є те, „що вибір Бобжинського означав би дослівне продовжене урядування Потоцького“, а пан Стапінський „ніякої зміни в такій хвилі в такім напрямі не вважав би за відповідну, щоб не здавало ся, що дорогою убійств можна впливати на хід політичних справ“.

Отже, як сказав той сам Стапінський — вся польська суспільність стала „під знаком повного з'єдинення“, щоб як найсильніше заманіфестувати

права історичної Польщі до пановання над Україною, так сильно, що все, що йде під прапором історичної Польщі, віддало провід у тім поході шляхті, забувши про всі свої політичні рахунки з нею.

Отсі польські історично-державні претенсії апробувало, як звичайно, в цілости центральне правительство держави. Іменоване намісника належить по формі до права корони, але що корона все іменує того, на кого вкаже правительство, се загально-принята практика в Австрії. Зрештою польське коло, виступаючи зазделегідь з домаганєм, щоб намісник належав до одної з партій кола, само надало справі виразний національно-політичний характер. Коли давнїйше в галицьких справах центральне правительство питалося і слухало тільки польського кола, то се було, очевидно, нехтованєм українського народу, але мало бодай хоч яке-такє формальне оправданє, бо-ж в тім колі зноходила ся величезна більшість послів, вибраних в українських округах, отже буцїм-то представників українського народу. Що сї представники здобули свої мандати виборчими насильствами, на се можна було замкнути очі і вважати польських поміщиків справжніми представниками українського народу. Але тепер нема й того формального оправданя. На 28 послів, признаних виборчим законом цілому українському народови в Галичині, тільки один сидить в польськїм колі, а 20 знаходиться в українськїм клубі. І коли тепер в справі іменованя намісника для краю, в якїм живе 42% української людности, правительство переговорювало тільки з польським колом, то се вже і по змісту і по формі значить, що тут ходило не о іменованє найвисшого державного

урядника для обох народів краю, рівноправних на основі законів держави, тільки о вибір представника польської державної влади над українським народом.

І на кого б не впав сей вибір, се не змінє принципіального значіння справи. Без огляду на особу центральне правительство австрійської держави ствердило, — перший раз так ясно, бо перший раз мало перед собою всіх парламентарних предславників, вибраних обома народами, розділених на окремі клуби по національностям, — що воно зрікаєть ся своєї безпосередної влади в Галичині, переливаючи її на представника польської державної влади.

І так на цілій лінії побідив оклик: Війна! Війна з українським народом, який не хоче признати над собою польської державної влади, аж доки він зовсім тій влади не піддасть ся, війна за згодою правительства австрійської держави і її державними силами. Все, що має в Галичині австрійський характер, від намістника до жандарма, є властиво представником польської державної влади, а хто виступить проти тої влади, той має проти себе закон і силу австрійської держави.

А особа найвисшого представника польської державної влади? Д-р Бобжинський належить до тих людей, яких політичне обличє зовсім ясне і не лишає ніяких сумнівів. Провідник, ідеолог і учений краківських станчиків, тої польсько-шляхотської партії, котра упадок польської Річи посполитої приписує недостаті сильної державної влади, він вступив на становище галицького намістника 1) як представник польської державної влади, 2) як представник влади сильної і стро-

гої. При тім він має за собою минувшість, бо більш десятиліття виконував власть над галицьким шкільництвом як віцепрезидент галицької Краєвої Шкільної Ради. Обнимаючи се становище, заявив він публично, що змагати-ме до того, щоб сім мільйонів галицької людности стало як найшвидше добрими Поляками. Сі слова зробили своє вражінє і українська преса тепер знов пригадала їх на доказ, яким духом дише новий намістник супроти українського народу. Але з другого боку Поляки підносять, що д-р Бобжинський, бувши членом Краєвої Шкільної Ради, дбав про розвиток українського шкільництва, а се потвердив також „Руслан“, який виступив просто з пеаном в честь Бобжинського за його прихильність до розвитку українського народу „на народніх основах“.

Перед нами дві немов противні характеристики нового намістника. А одначе те противенство їх тільки поверховне і в сути річі д-р Бобжинський може так само добре підходити під характеристику своїх власних слів, як і під характеристику „Руслана“. Се стане ясным, коли ми будемо оцінювати польсько-українські відносини з того самого становища, з якого оцінюють їх Поляки.

Беручи справу з польського становища, на якому стоять всі Поляки не-соціялісти від Бобжинського до редактора краківської „Krytyk-i“ Фельдмана і значна часть польських соціялістів, Поляки і Українці не належать до однородного типу національностей. Поляки творять національність в розуміню політичним, державним, а Українці тільки в розуміню етнографічним. Поляки мають право на повну державну незалежність, під чим розумієть ся також панованє над усіми народами,

над якими панувала польська Річ посполита, а Українці мають право тільки на ту міру національної незалежності, яка лежить в інтересі польської державної ідеї. Довести до того, щоб ціла галицька людність стала добрими Поляками, се не конче значить винищити український етнографічний тип. Бобжинський як історик знає дуже добре, що етнографічні типи не зникають так швидко. І його слова значили тільки: довести до того, щоб українська людність почула себе добрими Поляками в тім політичнім, державнім розуміню, щоб вона вирекла ся національно-політичної незалежності, не ставила домагань національно-політичної рівноправності, тільки вдоволила ся зберіганем своєї етнографічної окремішності, стала „Поляками, говорячими по українськи“.

І се д-р Бобжинський справді робив. Як віцепрезидент галицької Краєвої Шкільної Ради він так основно виганяв з галицької школи українського національно - політичного духа, що не вагав ся знищити цілий наклад української граматики, в якій через недогляд в однім граматичнім примірі закрало ся ім'я Богдана Хмельницького. Українські шкільні книжки зробив він українськими тільки мовою, але духом польськими. Польсько-української історії почали вчити в галицькій школі так, щоби всі змагання українського народу до визволення з польського пановання представити шкідливими, щоб український ученик вже від малку вчив ся бачити найвисше громадянське щастє служити ідеї „єдиної, нероздільної Польщі“. Одним словом, дух галицької школи повинен бути виключно польський. При тім звертав д-р Бобжинський увагу і на зверхню форму і ві всіх

українських народніх школах зазів обовязкову науку польської мови, накладаючи на учителя як найперший обовязок старати ся, щоб ученики по-правно володіли польською мовою.

Так, д-р Бобжинський справді старав ся, щоби всю галицьку людність виховати на добрих Поляків, а що своєї ціли не осягнув, се не його вина.

Але се не виключає, що він також „пособляв розвиткови українського шкільництва, помножуваню українських університетських катедр і розвиткови українського письменства на народніх основах“, як пише „Руслан“. Треба тямити, що часи його віцепрезидентури, се були часи „нової ери“, а „нова ера“, се й було власне з боку українських послів признание польської національно-державної ідеї, признание польського політичного пановання над українським народом. „Нова ера“ отвирала польсько-шляхотській політиці широкі горизонти. Вона мала не тільки охоронити історичну Польщу від всякого „політичного сепаратизму“ з боку Українців, але крім того мала бути також жандармом проти соціально-політичних змагань українського демосу, ворожих соціально-політичним інтересам польської шляхти. Пригадаємо тільки промову пок. Вахнянина в парламенті підчас дебати про галицькі соймові вибори в 1895 р., де він виступив проти соціально-політичного радикалізму української народньої маси з неменшим завзятем, як се тепер роблять — також в обороні історичної Польщі — москвофіли. А щоби новоеристи змогли укріпити свою політичну позицію серед українського надоду, для сього мусіли вони виказати[!] ся якимись „реальними здобутками“ свого політичного курсу. Ось

тут і лежить причина тих здобутків, які так розхвалює „Руслан“. Маючи запоруку, що новоерські політики не будуть виступати проти польського національного духа, Поляки згодили ся на деякі уступки формально-національного характеру, як кілька українських шкіл і т. д. Бо, повторяємо, найголовніша річ зробити Українців Поляками по духу, нехай і „говорячими по українськи“. Поляки розуміють дуже добре, що ступінь національно-культурного розвитку залежить від ступня національно-політичної незалежності. „Przegląd Wszechpolski“ (ч. 2 з 1897), полемізуючи зі Спасовичем, який проповідував польській суспільності погодити ся з російською державною ідеєю і вдоволити ся тільки „язиковою та обичаєвою свободою“, зазначає влучно, що „суспільність позбавлена незалежності“ („PW“ має на думці незалежність державну), хоч би була язиково і обичаєво свободна, не може витворяти власної культури“, а теперішній презес польського кола в російській думі говорить, що національності, котрі погодять ся з чужою національно-державною ідеєю, при всім законнім признанню своєї етнографічної окремішності мусять бути асимільовані національно-державним елементом, „не тільки політично, але й культурно“¹⁾. Значить, ходить перше всего о політичну асиміляцію, а культурна йти-ме вже поступенно як природний наслідок асиміляції політичної. А що нова ера на таку політичну асиміляцію згоджувала ся, то нічого дивного, що Поляки хотіли укріпити її становище в українським народі через деякі уступки культурного характеру.

¹⁾ Roman Dmowski, Myśli nowoczesnego Polaka, Wydanie trzecie powiększone, Lwów 1907. — Пор. стор. 248.

Повторяємо, не є се виключно становище Бобжинського, але — з малими виїмками — цілої Польщі і тільки драстична форма заяви Бобжинського була причиною, що його слова записалися в українській політичній пам'яті глибше, ніж багато інших подібних заяв, висловлених в делікатнійшій формі.

Готовляючи ся до уряду намістника, Бобжинський сам заявив, що новий намістник мусить вміти „недопустити до розвитку радикальної і ворожої другому народови агітації“, значить, до розвитку агітації, ворожої тому національно-державному становищу Поляків в Галичині. А що весь український національний рух вийшов уже давно з рамок чисто-етнографічної окремішности і домагається національно-політичної незалежности від польського пановання, то сі його слова звертають ся проти цілого українського національного руху.

Вступивши на становище намістника, д-р Бобжинський і на прощаню в польським колі і опісля в промові до урядників галицького намістництва розсипав „великих слів велику силу“ про те, що політична адміністрація повинна бути справедлива і безсторонна супроти цілої людности краю без огляду на національність або віроісповіданє. Сі слова й підхопила польська преса, щоб при їх помочи зареклямувати нового намістника як чоловіка на стільки справедливого та безсторонного, що тільки такі злочинні душі як „українські гайдамаки“ можуть бути невдоволені з нього. Так як коли-б намістник міг говорити инакше, як коли-б він міг сказати публично, щоб адміністрація не придержувала ся законів, тільки ломила їх, де лише треба, в користь польської національно-дер-

жавної ідеї. А при тім усім д-р Бобжинський таки сказав бодай посередно те, чого не міг сказати щиро і отверто, заявляючи в польським колі, що в тій справедливості й безсторонності він іти-ме слідами своїх попередників. А як виглядала „справедливість і безсторонність“ дотеперішних намістників, про се ми дуже добре знаємо, а також пояснив се сам намістник своїми словами про потребу „не допустити до радикальної і ворожої другому народови агітації“.

В кінці й ціла польська преса не робить з того ніякого секрету, що програмою правління нового намістника повинно бути: „Не давати пардону українському національному рухови!“ Тільки вона в своїм фарисействі, щоб не стягнути на себе закиду ворожости проти українського народу, відділює в своїх виводах український національний рух від українського народу і проголошуючи воєнний похід проти українського національного руху, рівночасно голосить потребу дбати про добро українського народу. Дбати про добро народу, поборюючи рух, який являється представником національної свідомости того-ж народу, се значить деморалізувати нарід, щоб тим лекше панувати над ним. Дбати про добро українського народу в сім польським розуміню значить, вчити його, що польський поміщик його приятель, а українські політичні партії, які вчать його політичної і соціальної боротьби за визволене з-під пановання польського поміщика, його вороги, що одинокі його спасене — польське панованє, а ті, що говорять йому про потребу всестороннього, незалежного, самостійного національного розвитку, ведуть його до погибелі. Дбати про добро українського народу, в польській політичній мові зна-

чить, вернути його до станутої національно несвідомої маси, — до стану „*mużikow ziemi polskoj*“, як називали польські революціонери з 1863 р. Білорусів у своїх революційних проклямаціях до білоруського народу, — з якої можна без перешкоди виліплювати польський національний тип, пануючи при тім над нею під соціально-політичним оглядом без ніякого протесту з її боку.

Тільки снувати такі пляни, значить бути сліпим і глухим на весь хід історії. Коли Полякам не вдалося викорінити змагання до національної незалежності в українськім народі тоді, як вони мали до сього всі засоби незалежної держави; коли їм не вдалося прихилити до себе українського селянина тоді, як вони мали над ним безмежну владу, — то чи можливе се тепер, при такому ступні національної свідомости і національного розвитку українського народу? Вони самі знають, що се неможливе і своїми фразами про потребу дбати про добро українського народу закривають тільки свої завойовничі пляни, свою політику винищування українського народу, який може розвивати ся нормально тільки як окремий національний організм, так що здавлюване його національної свідомости і його змагань до національної незалежності є рівночасно здавлюванем його природного розвитку.

Зрештою „*inter arma silent Musae*“ і заки Поляки візьмуться за іділічне дбане про добро українського народу, мусять найперше винищити „українське гайдамацтво“, себто український національний рух. Для сеї цілі польська суспільність стала під прапор „повного з'єдинення“, а що український національний рух, опираючи ся на широкі народні маси, мусить мати соціально-політичний

зміст, корисний для тих мас, то польський табір, ворожий тому рухови, набирає що-раз більше реакційного, протинароднього характеру. Історик польсько-українських відносин може дуже докладно прослідити, як з одного боку український національний рух в своїм розвитку стає під соціально-політичним оглядом що-раз більше рухом народніх мас, а з другого боку, як кожда польська партія в хвили, коли починає ставити ся ворожо до українського національного руху, стає також ворожою до соціально-політичних домагань народніх мас, приймаючи з національною ідеологією польської шляхти також її соціально-політичну ідеологію. І ми бачимо, як польські демократичні партії похваляють всі надужитя, сповнювані польсько-шляхотським правлінням супроти українського народу, тільки для того, що се український нарід.

Ось так іділічне дбанє про добро українського народу виглядає зовсім не іділічно, а проявляє ся такими фактами, як прим. найновіший пролив селянської крови в Чернихові Тернопільського повіту. Докладний опис сього факту відомий з щоденної преси, отже пригадаємо його тільки в загальних рисах. Тернопільське староство винаймило право риболовлі в Чернихівській річці Сереті і в цілім довколичнім рибальським окрузі Чернихівському поміщикови гр. Коритовському за 10 корон, хоч селяни внесли куди висшу оферту, а крім того навіть не повідомило селян про своє рішенє. Коли-ж селянський хлопець ловив по дотеперішньому звичаю в Сереті рибу, арештували його двірські слуги при помочи жандармів, арештованє викликало збіговище і — як звичайно в Галичині — до зібраної товпи жандарми почали стріляти. В результаті 5 трупів і кільканацять

ранених — за 10 корон пана графа. Ось як виглядає те іділічне дбанє про добро українського народу в практиці!

А при тім який поступ! Коли за перших сім літ біжучого десятиліття впало 10 трупів українських селян (один в Яхторові підчас страйку в 1902 р., 6 в Лядськім підчас руху за виборчою реформою в 1906 р. і 3 в Горуцку підчас виборів до парляменту в 1907 р.), то сього року за нецілих пять місяців маємо їх аж 7: Каганець в Коропці, 5 в Чернихові і вже після Чернихова один в Фельштині, де жандарм, прийшовши в ночі арештувати 19-літнього хлопця за дрібну сусідську бійку, що повстала на тлі польсько-українських відносин, при найменшій опорі проколов його на смерть. Гарні перспективи на будуче!...

Погляньмо з приводу іменования нового намістника позад себе і перед себе. За нами працю-змаганє до сьвітла, до культури, до тих вершин, на яких знаходить ся тепер загально-людський поступ, праця, спинювана в інтересі польського панования над нами, і боротьба проти того спинювання, боротьба за свободу, за вільний простір, потрібний нам для нашого національного розвитку, боротьба, яка через безоглядність польської державної рації довела до вистрілу з 12 цвітня. А перед нами вибір: або зректи ся всестороннього національного житя, стати на польське національно-державне становище, примирити ся з положенєм „Поляків, говорячих по українськи“, і вдоволити ся тим плеканєм наших етнографічних окремішностей, на яке нам Поляки позволять, а при тім в тім плеканю своїх національних окремішностей хилити ся все тули, куди віє вітер польської національної політики: бути під правлінням консерва-

тистів консерватистами, під правлінням вшехполяків вшехполяками, під правлінням людовців людовцями, бо инакше пануюча польська партія признає наше плекане етнографічних окремішностей „небезпечним для польської національної справи“, — або рішити ся на дальшу, ще важчу боротьбу, в якій мати-мемо проти себе не тільки польський загал, але й австрійське правительство, котре доси все уділювало польській державній ідеї в Галичині своєї санкції і своєї сили.

Зрештою теперішнє положенє українського народу в Галичині не є нічим незвичайним. Історія не знає факту, щоб довголітня політична система міняла ся від разу, історія не знає факту, щоб якась власть уступала зі своєї позиції швидше, ніж втратить останню дошку ратунку.

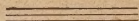
Але з другого боку нація, яка-б добровільно, без боротьби, зреклася ся самостійного лету на вершини, до яких тільки може дійти в своїм розвитку людськість; яка добровільно, без боротьби, згодила ся би на долю менше вартного народу, на долю якогось етнографічного оказу, залежного від ласки й неласки иншої нації; яка добровільно, без боротьби стала би предметом для виліплювання иншого національного типу, — така нація справді не заслуговала-б на ліпшу долю.

А так само не заслуговала-б на ліпшу долю ніж та, яку призначили їй її гнобителі, та нація, яка своє поступованє мірила-б етичною мірою своїх гнобителів, яка вважала-б етично дозволеним лиш те, що вони їй дозволяють в інтересі свого панованя, а етично не дозволеним те, чого вони їй в інтересі свого панованя не дозволяють.

На оклик з українського боку „Нехай настане мир!“ — залунала з польського боку відповідь:

„Нї! Війна, безпощадна війна!“ І український нарід мусить прийняти сей визов, мусить вести війну, війну не проти польського народу, тільки проти режіму польських завойовників, війну, котра може скінчити ся тільки тоді, коли Поляки признають українському народови на його землі всі ті права, які хотять мати для себе на своїй землі.

Червень 1908.

Акт Січинського перед парламентом.

Маєві дебати в австрійським парламенті над наглими внесеннями українських послів¹⁾ вели ся під вражінем події з 12 цвѣтня. Се й було безпосередною причиною промов послів Будзиновського і д-ра Трильовського, промов, які звернули на себе особливу увагу і навіть викликали крайне нетактовний виступ міністра внутрішних справ Бінерта.

Провідна думка промови пос. Будзиновського така сама, як в його праці „*Австрія чи Польща*“ та в брошурі „*Пересторога*“. В першій автор виводить, що положеню українського народу в Галичині в першій мірі винна не польська шляхта, але Австрія, бо все, що діється в Галичині, діється за дозволом династії і центрального правительства; в другій, — що коли український нарід позапарламентарною революційною акцією не при-

¹⁾ Сі внесеня: посла Цеглинського і тов. про галицьку адміністрацію, посла д-ра Петрушевича і тов. та послів Вітика й Остапчука і тов. про вибори до галицького сойму і посла д-ра Евгена Левицького про убійство Каганця. В голосованю вони всі перепали.

мусить рішаючі політичні круги оперти польсько-українські відносини в Галичині на інших основах, то історичний розвиток доведе з konieczności до повної національно-політичної безсильности українського народу і до польонізації його. Погляд, який дуже натавав ся би до дискусії, коли-б прилюдна дискусія на такі теми була — можлива..

А так зверну тільки увагу на те, що західно-європейські антипарляментаристи (анархісти і революційні сіндікалісти), прийшовши до переконання, що парламентаризм не тільки безкорисний, але просто шкідливий для робітничої класи, не йдуть до парламенту, — коли тимчасом д. Будзиновський вправді вважає парламентарну боротьбу за національно-політичне визволене українського народу безуспішною; але рівночасно вважає потрібним, щоб український нарід вислав послів до парламенту.

Отся різниця між західно-європейським антипарляментаризмом і антипарляментаризмом д. Будзиновського — се одно. А друге: жаден політик не повинен говорити прим. таких нещасливих слів: „А що ми тепер конче потребуємо якоїсь сильної акції на-зверх, — якої, се ще мені самому не зовсім ясно, — мусимо народови показати, що тут (себто в парламенті) нічого не вліємо“.

Про потребу „сильної акції на-зверх“ скажемо словами пок. Авера, сказаними до Бернштайна, коли той говорив про потребу ревізіоністичної тактики: „Lieber Ede, so was spricht man nicht, so was tut man“. Говорити прилюдно про щось, що ще самому не ясне, не повинен ніхто ніде, а тим більше такий відповідальний політик, як посол, і з такої відповідальної трибуни, як парламент. А зі становища антипарляментаризму треба

не „показати народами, що тут нічого не вдіємо“, бо на те, щоб нічого не вдіяти, вистане бездарність послів, але виказати на основі об'єктивних даних, що в парламенті для даної суспільної групи (чи для якоїсь національності чи для класу) нічого вдіяти не можна. Сі невдатні слова бесідника й використали зараз бесідники з польського кола.

Ще на один момент в промові посла Будзиновського зверну увагу. Він остерігав австрійське правительство що коли положене українського народу в Галичині не змінить ся, то може прийти хвиля, що серед українського народу в Галичині залунає оклик: „Нехай живе російська держава! Нехай живе вільна Україна в межах Росії!“ З огляду на положене українського народу в Росії і ті розвоєві тенденції російсько-українських відносин, про які можна говорити на основі дотеперішних даних, се очевидно поки-що утопія або в найліпшій разі пісня дуже далекої будучности. Але такими заявами не треба гіршити ся — ані правительству ані нашій суспільности. На початку 20-ого століття кожде правительство повинно зрозуміти той може і прикрий для нього, але дійсний факт, що не нарід для нього, але воно для народу, і тому чи національність (в національно-мішаних державах) чи якусь суспільну класу треба приєднувати для своєї політики реальними вигодами для тої національності чи класу. А так само й наша суспільність повинна все і всюди класти свої відносини до держав, до яких належить наш нарід, не на ґрунт якоїсь плятонічної, чи навіть містичної „вірности“, тільки виключно на ґрунт реальної політики. Будемо належати до сеї чи іншої держави доти, доки се відповіда-

ти-ме найліпше нашим інтересам. Do ut des — нічого більше.

Промова д-ра Трильовського звернула знов на себе головну увагу тою частию, де він від імені української радикальної партії виступив проти становища митрополита Шептицького й цілого греко-католицького єпископату в справі Січинського і виказував, що з Січинським солідаризуєть ся gros українського народу та що від впливом теперішніх польсько-українських відносин мусять родити ся в українській народній масі терористичні пляни.

В органі української соціальної демократії Галичини, в „Землі і Волі“ зроблено промовам обох названих послів закид, що вони шовіністичні, божевільні і принесли хиба шкоду українській справі. Я не знаю, на підставі якого тексту редакція так їх схарактеризувала, але мушу сказати, що в тексті стенографічних протоколів я ніяк не міг дошукати ся в них шовінізму; про „божевільність“ і „шкідливість“ не стану дискутувати, бо не маючи ясного критерія, треба-б завести занадто довгу розмову. Отсей закид шовінізму, що з усіх боків — з польського і російського — сиплеть ся на все українське, навіть на українську соціяльну демократію, не повинен би так з легкої руки виходити від редакції українського органу, особливо тепер, коли навіть сама редакція „Землі і Волі“ в сій справі не зовсім „благонадежна“ в очах тих соціялістів, що на інтернаціональність дивлять ся зі становища історичної Польщі.

Тим більше, що промови українських соціально-демократичних послів Вітика і Остапчука в справі Січинського говорили те саме, що д-р Трильовський, тільки іншими словами. І власне сі їх промови, коли порівняти їх з промовою поль-

ського соціального демократа Дашинського, дуже характеристичні для теперішнього стану польсько-українських відносин. Посли з того самого інтер-національного клубу говорять про ту саму справу зовсім инакше. Дашинський мистецькими словами представляв національний гнет українського народу, але все таки осудив замах Січинського, а вихвалив гр. Потоцького, того самого, для якого при кінці 1906 р. на публичних зборах у Львові мав епітет: „Trepow galicyjski“.

Очевидно, замах Січинського противить ся тактиці австрійської соціальної демократії — се одно, а при тім кождий має право дивити ся на нього так чи инакше — се друге. Але коли Дашинський говорить: „Ми соціальні демократи“ і опісля заявляє: „З наших рядів не вийшов жаден убійник“, — то говорить неправду і робить кривду Січинському, який до останньої хвилі був діяльним членом української соціально-демократичної партії. Може-б уже таке відречене ліпше довести до кінця по всім формальностям і — виключити Січинського з партії „за вчинок противний партійній програмі“...

Проти тих, що говорять про солідарність українського народу з замахом Січинського, покликав ся Дашинський на авторитет д. Миколи Ганкевича, відчитуючи виривки з його статі. Дивно, чому Дашинський не лишив українським соціально-демократичним послам зазначити становище української соціальної демократії, тільки виручив їх д. Ганкевичем, який в сій справі пішов у розріз з загалом української соціальної демократії, а ще дивнійше, коли зважимо, що ніхто инший, тільки Дашинський винен, що д. Ганкевич не міг сам промовити з парляментарної трибуни. Бо коли-б

не опір Дашинського, який станув на тім що „польський мандат не сьміє дістати ся в не-польські руки“, опір, який унеможливив кандидатуру д Ганкевича у Львові, то сей певне був би вибраний послом і сам міг би голосити свої погляди з парламентарної трибуни.

З-поза Галичини промовляв за внесеннями українських послів проф. Масарик. Для нього замах Січинського, се вправді „анархістичний, терористичний вчинок“, якого він ніяк не може оправдати, але його симпатії все таки по стороні угнетеного українського народу. Жаль тільки, що вчений професор перепутав поняття анархізму і тероризму і так замість роз'яснювати той туман, який панує в головах пересічних буржуїв про сі справи, ще скрпив його. Бо проф. Масарик абсолютно повинен знати, що анархізм і тероризм, се два окремі поняття, під які коли схочемо підвести вчинок Січинського, то мусимо сконстатувати, що се був вчинок терористичний, але його ідейний підклад не звязаний з кругом ідей анархізму.

Проти наглих внесень українських послів виступали Гломбінський, Дзедушицький, Малаховський і Стапінський з польського кола, Глібовицький з „Русско-Народнаго Клуба“ і міністер внутрішних справ Бінерт. Бесідники з польського кола держали ся своєї звичайної тактики. Замість відповідати на закиди українських послів, вони вказували на поступи, які зробив у своїм розвитку український нарід, як коли-б ті поступи були результатом прихильности польсько-шляхотського правління, коли тимчасом все, що ми осягнули, здобуто в важкій боротьбі з тим правлінням, — а далі взяли ся „обличати“ український національний рух в революційности, тероризмі і таких

инших страхітьх Як в 1902 р. посол Гломбінський, галицький провідник польської народової демократії, котра тоді проповідувала оружане повстання для відбудованя Польщі, виступив проти українського національного руху з обжалованєм, що він змагає до самостійної України, отже до відірвання від Австрії, так і тепер польські послы обжаловували український національний рух за те, чого в польськім національнім руху як цілости багато більше. Не вважаючи на польські повстання, на тероризм польських революційних партій в Росії і т. д., ті панове мають відвагу обжаловувати український національний рух як цілість за революційність і тероризм. Пок. посол Малаховський дозволив собі використати навіть цитати (очевидно / перекинуті) з моєї праці „Польський і руський революційний рух і Україна“, неначеб політика українських послів мала що спільного з тим становищем анархізму до національного питання, яке я зазначую при кінці тої праці, а так само покликав ся на мою статтю в „Ділі“ про „Політичну бійства“¹⁾, хоч таких статей можна-б винайти сотні в польській публіцистиці — ad usum російського чи німецького правительства проти польського національного руху. Духова культура тих панів мусуть бути дуже невисока, коли вони здібні послугувати ся такими аргументами.

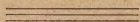
Посол Глібовицький своєю скаженою промовою проти українських партій відслужив польському колу той довг, який були винні москвофіли польсько-шляхотському правлінню за соймові вибори. Для характеристики сього виступу „галицко-русского“ посла вистане оклик посла Пер-

¹⁾ Див. вище, стор. 27—35.

нерсторфера: „Таку підлу промову чую тут перший раз!“

За те такі промови, як міністра внутрішніх справ Бінерта, чуємо кождий раз, коли в австрійськiм парламенті говорить ся про галицькі відносини. В першій промові міністер таким тоном заперечив буцім то галицька адміністрація ломить закони на шкоду українського народу, що не тільки пос. Вітик, але й віденська „Arbeiter-Zeitung“ назвала ту промову провокацією українського народу, виказуючи, що власне з таких промов родять ся опісля такі вчинки, як Січинського. А в другій промові пан Бінерт пішов ще далі і з приводу промов послів Будзиновського та Трильовського заявив, що „правительство сповнить свій обовязок, коли в будучности зверне на діяльність української радикальної фракції найповажнійшу увагу, і та група нехай сама собі припише, коли її діяльність буде розсліджувава відповідно до тенденцій, які вона, як се видно з виводів її бесідників, проявляє“. Тільки ся власне заява була нова в відповіді австрійського міністра на жалоби представників українського народу, бо доси на таку нетактовну погрозу супроти цілої партії ще ніхто з попередників пана Бінерта собі не позволив. Але пан міністер мимоволі зрадив ся, бо грозять тільки тому, кого боять ся...

Липень 1908.

II.

Суд над Січинським.

Акт справедливости чи політики?

Вчера вечером дістали ми телеграфічну відомість, що Найвисший Судовий Трибунал у Відні відкинув просьбу о делегацію позакраєвого суду для справи Мирослава Січинського. Таким чином розправа проти Січинського буде переведена у Львові.

Якими мотивами руководив ся Найвисший Судовий Трибунал? Об'єктивними інтересами строго і безсторонного виміру справедливости чи політичною рацією? Найліпшу відповідь на се питане дістанемо, коли пригадаємо аргументи, якими радна палата львівського ц. к. краєвого карного суду мотивувала потребу делегації позакраєвого суду для процесу проти українських студентів за університетську демонстрацію в січні 1907 р. і які Найвисший Судовий Трибунал тоді в цілій основі узгляднив. В протоколі з посвяченого сій справі засідання радної палати з 5 марта 1907 р. читаємо:

„Ся справа має безперечно виразний політичний підклад. Предметом судейського ореченя

будуть вчинки, dokonані під впливом національних пристрасий, розбурханих до найвисшого степеня.

Вже сама суть справи, рід і характер вчинку, розмір і наслідки сповнених насильств та dokonані спустошення виразно показують, що їх причиною була надмірна расова ненависть, звернена проти другої народности, серед якої ті і давніші події мусіли викликати не менше остру реакцію. А те обосторонне розбурхане почувань, що повстало під першим вражінєм нападу на університет та на одного з професорів, з кожним днем через дальший хід подій скріпляло ся.

Кожда нова фаза тої справи відбила ся голосним відгомоном в місті і в цілім краю, була предметом живих дискусій в публіцистиці, на зборах, в товариствах, викликаючи що-раз більше роздразнене. Вправді з кругів тутешнього суду ніхто не бере участи в політичній боротьбі і не займає в національних справах ніякого становища, та мимо того трудно припустити, щоб комусь аж так вдало ся опанувати власну індивідуальність, позбути ся особистих поглядів і почувань, увільнити ся від всякого впливу настроїв, що панують в суспільности, до якої він належить, щоб він міг приступити до осуду такої справи, в її теперішній формі, при такій закрасці, яку їй надали останні події, з тою холодністю, розвагою і тверезістю, яка є умовою зовсім безпартійного та об'єктивного осуду.

З другої сторони не може бути байдуже, як буде прийнятий в суспільности осуд в сій справі. В сім випадку не розходить ся о погляд окремих осіб, груп, чи партій, тільки легко передвидіти, що ціла суспільність, яка є заінтересована в тім процесі, розпадеться на два противні табори,

з котрих кождий зі свого становища осуджувати-ме судове оречене і витягати-ме з нього кон-секвенції.

Яке недовіре до судів у краю, особливо у Львові, виявляють українські національні круги, се добре відомо. Видно се з майже щоденних енуціяцій преси, з парламентарних дискусій, з внесених інтерпеляцій, повних обид, а навіть важких обжаловань проти галицького судівництва та його представників. Не менше помітним яким висловом таких аргументів і поглядів є зміст заяви, яку внесли арештовані до ц. к. президії вищого краєвого суду, заповідаючи голодовий страйк. Кожде слово, се упереджене до властей краю, се переконанє, що вони карають невинних, ломлять закони, виконують акти пімсти. Серед таких обставин ніяка докладність і об'єктивність, хоч-би доведена до якої крайности, не охоронить ореченя суду, коли воно не буде повним увільненєм, від найгірших закидів, інсинуацій та підозрінь. Коли-б наступив навіть тільки частинний засуд, українська суспільність вважати-ме кожного засудженого жертвою, а преса й агітація напружить всі свої сили, щоб той погляд вщепити масам „многомільонового народу“ і при помочи службних часописий розширити в цілій державі та за границею. Треба також бояти ся, що обжаловані, як тепер по більшій частині відмовляють зізнань, так і на розправі для осягнення ефекту не будуть боронити ся і заявлять, що перед суддями-ворогами, які з гори мусять їх засудити, не відповідати-муть. А в противнім випадку, коли-б їх не засуджено, польська суспільність не легко повірить в істнуванє річевих мотивів, але вважати-ме се занепокоючим і зловіщим об'явом слабости згубної політики капітуляції перед

терором та не занедбає повязати се з вістями про натиск центрального правительства і т. д., котрі тепер безнастанно в обігу.

В кождім разі судове ореченє, замість своєю повагою розоружити противенства та успокоїти публичну опінію, стане для половини краю і населення новим жерелом забуреня і роздразнення, новою цілю пристрастних нападів. Не можна також не звернути уваги на ту обставину, що кождий суд в краю буде оголошений заздалегідь орудєм пануючої ворожої більшости і через те виставлений на напади нестримного тероризму. А на підставі досьвіду, особливо по маніфестаціях перед судовим будинком в честь увільнених студентів, треба сумнівати ся, чи льокальні власти зможуть протиставити тому тероризмови відповідну охоронну силу, яка забезпечила би свободу судової розправи і публичний спокій.

Всі наведені колізії зникнуть, коли справу рішати-ме чужий суд, де суддя а також прокуратор не будуть мешканцями того краю і приналежними до одної з інтересесованих народностей, отже коли справа рішати-меть ся поза всіми чинниками, які загрожують безсторонности і незалежности думки“ ¹⁾).

Значить, справі університетської демонстрації львівська радна палата признала в цілій основі національно-політичний підклад; признала неможливим для членів галицького суду, як для членів своїх національних суспільностей, піднести ся в сій справі понад національно-політичні симпатії чи

¹⁾ Див. Ein aussergalizisches Gericht für Myroslaw Siczynskyj. Von Dr. Walther Rode. — Ukrainische Rundschau 1908, Nr. 5.

антипатії до повної судейської безсторонності; признала в кінці, що хоч-би навіть суд міг до такої безсторонності піднести ся, то обі інтересовані національності в краю все таки інтерпретували би його оречене з національно-політичного становища.

Отсі аргументи важні в цілій своїй основі також для справи Січинського, тільки в значно більшій мірі, на стільки більшій, на скільки справа Січинського під національно-політичним оглядом для обох народностей краю є важнішою від справи університетської демонстрації українських студентів.

І тому той сам Трибунал, що перед роком узгляднув просьбу львівської палати радних, коли-б був руководив ся — так як тоді — об'єктивними інтересами строгого і безсторонного виміру справедливості, не міг би був у справі Січинського видати такого оречення, яке видав. Коли-ж він просьбу о делегацію позакраєвого суду для сеї справи відкинув, то руководили ним в сій справі виключно мотиви політичного характеру. Польська преса від самого початку заявила, що польська політична рація вимагає, щоби Січинського суджено у Львові, та що польське коло повинно вжити всіх заходів, щоби „крај“ мав ту честь бути місцем шибениці для Січинського. І ті заходи польського кола — як отсе бачимо — увінчали ся успіхами. Міністер судівництва Кляйн, котрий через свої поступові як на австрійського міністра погляди ніколи не тішив ся симпатіями польського кола, хотів видно не зражувати собі його до решти на своїм вже через чесько-німецький спір доволі захитанім становищі, генеральна прокураторія пішла слідами міністра, а Найвисший

Судовий Трибунал не даром аж кишить від польських суддів, не даром він в останніх часах знижується аж до таких чисто галицьких штучок, що в справі, переведеній через усі краєві інстанції по українськи, видає польське ореченє.

Ось-так завдяки польським суддям в Найвищим Судовім Трибуналі з одного боку і з другого боку завдяки тим політичним впливам, які мають Поляки через свою парламентарну репрезентацію і через свої маґнатські роди в правительстві і висше, інтерес безсторонного виміру справедливости мусів уступити місця польській політичній рації, — і Січинського будуть судити у Львові.

Що думає цілий український загаль про безсторонність і справедливість галицького і з окрема львівського суду, се найліпше знають самі судові влади, котрі ствердили се в поданій просьбі львівської палати радних. Від себе-ж додамо, що суд, якого найвищий шеф підчас рілних страйків і підчас руху за виборчою реформою на бажане галицького намістника видавав спеціальні обіжники з наказом строґого слідження і караня українських селян; що суд, який в своїм складі має ледви 20 процент греко-католиків, а з того хиба може половину дійсних Українців; що суд, в яким польський шовінізм що раз більше бере верх над безсторонністю і справедливістю, — поява, яка від акту 12 цвітня с. р. починає прибирати застрашуючі розміри, — що такий суд не може бути в очах української суспільности нічим иньшим, як тільки польським політичним трибуналом.

Се — взагалі, а що-до справи Січинського, то тут входять в гру ще й инші моменти. Поминувши той ворожий нестрій, який тепер виявляє

вся польська суспільність проти цілого українського загалу, а який не міг не уділити ся і польським суддям, — важним моментом в сій справі являється ще й спеціальний склад лави присяжних, в якій нема ані одного Українця, а за те переважно складається вона з людей, зв'язаних зі своєї політичної діяльності в шовіністично-польським дусі. Коли та лава судити-ме Січинського, — а так запевняє вся польська преса, — то для кожного, хто знає галицькі відносини, не підлягає ніякому сумнівови, що се буде не суд, тільки політична розправа.

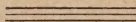
Отсе становище Найвисшого Судового Трибуналу тим дивнійше, що прецінь-же кожному ясно, що з точки погляду букви закона злочин Січинського безсумнівний і з сим кожний суд, в яким кінці держави він не був би, мусів би числитися. Отже о відповідний вимір кари Трибунал не мав чого бояти ся. Але в справі Січинського входять в гру політичні моменти, котрих значінє тут незвичайно велике і рішаче, бо-ж без них не було би і самої справи. І власне для оцінки тих політичних моментів оборона домагала ся делегації позакраєвого суду, щоб політичну сторону справи розглядали й оцінювали люди, своїм національним становищем не заінтересовані в сій справі. Коли-ж Трибунал до сього домагання не прихилив ся, коли він дозволив, щоби політичну сторону справи розглядали й оцінювали члени суспільности, яка дала аж занадто доказів свого ворожого настрою до обжалованого і до справи, за яку він обжалований, то ми мусимо сконстатувати, що ореченє Трибуналу, се один з тих поступків центральних державних властей,

які тільки що-раз більше розогнюють національну ворожнечу в Галичині.

Не ходить нам о похвалюване вчинку Січинського, тільки о політичне вияснене справи і для того політичного вияснення мусимо сконстатувати, що на скільки ходить о політичні мотиви вчинку Січинського (о політичні мотиви, а не о сам вчинок, пане прокураторе!), на лаві обжалованих засідати-ме не сам Мирослав Січинський, тільки весь український нарід разом зі своєю парламентарною репрезентацією.

А чи се справедливо і чи вказано в боротьбі між двома народами робити одного обжалованим, а другого суддею, — про се нехай подумують ті найвисші чинники, котрі улягли отсе польській політичній рації. Суду над Січинським у Львові український нарід не може і не буде вважати актом справедливости, бо з рук політичних противників можна сподівати ся лише пімсти.

11 червня 1908.

Засяде суд...

Вони ще раз показали свою силу, — вони, репрезентанти польської державної ідеї на Галицькій Руси. Намістник Бобжинський, що обняв нічим незменшену спадщину по таким необмеженим володарі-намістнику, як гр. Андрій Потоцький, польське коло і в кінці ті, що впливи їх магнатських родів сягають висше всяких політичних впливів. Вони поставили на своїм. І над Січинським засяде суд, якого вони хотіли. Убійника гр. Потоцького судити-муть ті, що гр. Потоцькому ставлять „живий пам'ятник“, що вважають його найліпшим сином своєї Польщі. Якжеж вони будуть дивити ся на його убійника?!

У понурій салі розправ, де ніколи промінь ясного сонця не доходить, засяде суд. Салю заповнять люди. Які люди?! Здається, всі наші села опустіли-б, щоб тільки бачити той суд, бачити того, кого судять. Але їх не буде. Будуть лиш вибрані — ті, що дістануть білети на розправу. А білети дістануть в першій мірі польські публіцисти і польська публіка.

І засядуть в перших рядах ті представники і робітники польської преси, що від самого початку справи так ясно і недвозначно зазначили свої почування до Січинського. Пан зі „Słow-a polsk-ogo“. який не міг дарувати львівській поліції, що не роздерла гайдамаку на місци, а відтак заспокоював польську публику, нехай не боїть ся: гайдамака „мусить повиснути“, бо так каже параграф, хиба що монарх змінив би невмолимість параграфу, — але де-ж би... І пан з „Dziennik-a polsk-ogo“, що зараз по акті вигукував: „Zbrodnia popolita, morderstwo skrytobójcze, spełnione przez łotra, dla którego szubienica jest zbyt łagodną, zbyt ludzką karą!...“ І пан з „Gońc-a“, що рад би бачити паси зі шкіри Січинського, дерті з живого тіла „рукою справедливости“...

А за тими і іншими панами засядуть їх читачі. В їх грудях горіте-ме великим полум'ям той огонь, що їх розпалили панове з перших рядів, а перед їх очима стануть герої минувшости, покликані до життя мистецьким пером різних Сенкевичів. Довгий, безконечний шлях, висаджений двома рядами палів, а на кождім палі корчить ся в страшних судорогах козацьке тіло. Се пан воєвода Микола Потоцький зробив собі таку алею. Або безліч відрізаних грудий козачок, а польські вояки бють тими грудьми батьків і мужів по лиці. Або кат дре шмат за шматом шкіру з Гонти, відрубує руки, виверчує очі...

А перед ними, на лаві обжалованих, також гайдамака, що поважив ся піднести руку на представника польської державної влади. Які почування горіти-муть до нього в їх серцях, які іскри летіли-муть до його особи з їх очей?! Що в тих

очах читати-ме він, що оборона, — а що прокуратор, що трибунал, що лава присяжних?!

Тай чи треба аж тих іскор, особливо чи треба їх лаві присяжних? Адже се самі вибранці, самі патріоти, що глибоко корять ся перед польською державною властю і несказаним обуренем горять до кожного, хто поважить ся виступити проти неї. Є між ними мужі, що діяльну участь беруть у вшехпольськім руху, є колишній редактор „Przegląd-u Wszechpolsk-ого“, адвокат Дверніцкий, є чоловіки жінок, що як тигрисиці кидали ся по акті з 12 цвѣтня на всіх, хто стоїть у племінній звязи з убійником гр. Потоцкого, — як от пані д-р Фльора Міра Огурек-Панек на шпальтах „Słow-a Polsko-ого“. Вони й без того всі мають давно вже вироблений погляд про підсудимого, вони прийшли сюди не судити, тільки надати сьому своєму поглядові правну силу.

І серед тої атмосфери ворожий настрій членів польської суспільности підносити-меть ся все вище й вище, та атмосфера пригнітати-ме підсудимого все важче й важче, тою атмосферою вязана буде оборона все більше й більше.

Осягнуть, чого хотіли. А хотіли позбавити справу Січинського всякого політичного розголосу, замкнути її в понурих стінах салі розправ, представити його якимсь нелюдським, кровожадним вироком, лишеним всяких людських почувань, всяких благородних поривів, і обвістити йому той засуд, який на нього вже давно видала маюча політичне значінє часть тої суспільности, членами якої є його судді. І не прийде на салю гр. Тарновский, щоби сказати, що підсудимий ділав так само під впливом ідеї, як ті члени польської суспільности, що за такі самі вчинки на службі ідеї

були увільнювані судьями-Поляками¹⁾. Тільки вплив „Słow-a“, „Dziennik-a“, „Gońc-a“ неподільно царювати-ме над умами.

Засяде суд...

Невжеж такого суду хочуть міродатні чинники краю і держави? Адже акт виміру справедливости, се не акт політичної розправи і не акт пімсти, щоб віддавати його в руки непримиримих політичних противників підсудимого. Адже провідна ідея виміру справедливости, се не поганське „око за око, зуб за зуб“, тільки власне вимір справедливости, то значить, оцінка всіх обставин, серед яких зродив ся злочин. Невжеж міродатні круги в душі бояли ся, що инший, непольський суд так високо оцінив би ті обставини, що в порівнянню з ними вина, якою є позбавлене життя ближнього, змаліла би в їх очах і сумліннях, знизилася-б так, що увільнено би Січинського, — коли побояли ся поручити ту справу иншому судови?! Бо ми таких надій не мали, бо ми жаждали лише, щоб суд був не актом пімсти, а справедливости. І невжеж думають вони, що коли підсудимий своїми судьями побачить самих своїх політичних ворогів, тих, що про їх почування до себе не мати-ме ніяких сумнівів, невже-ж думають вони, що він дивити-меть ся на них як виконавців справедливости? Невже-ж він може на них дивити ся инакше, як на помічників ката?!

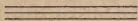
Ми знаємо, що до їх людських почувань даром звертати ся. Потомки Потоцких, Чарнецьких та Вишневецьких, тих, що наших предків на паль саджали, палили, колесували і четвертували, ви-

¹⁾ Про погляд гр. Тарновського на справу Січинського див. слідуєчу статтю п. н. „Перед розправою Січинського“.

ховані літературою, яка апотеозує тих їх предків, при звичаєні в своїй уяві до трупів і крові, яка що-раз обильнійше ллеться з синів нашого народу, — вони дивляться й на нас так само, як їх предки. І коли вони наважились на кінче крім живого пам'ятника для гр. Андрія Потоцького вшанувати його пам'ять також шибеницею для Січинського, то вони се зроблять, хоч-би ми й як старалися пробудити в них людські почування.

Тільки — коли вже в тім самім місті, де абсолютне австрійське правительство повісило Вісньовського і Капусціньського, мусить кінче стати шибениця для Січинського, — нехай теперішні володарі Галичини тямлять, що на могилах Вісньовського і Капусціньського виросла теперішня польська політична сила. Невжеж хотять вони, щоб та політична сила, яка нашому народови на його землі належить, значила в своїм рості також аж шибеницями?! Невже-ж вони не бачать і не розуміють того, що шибениця для Січинського була би тою пропастью, через яку ні від нас до них, ні від них до нас не було би ніякої дороги?!

12 червня 1908.

Перед розправою Січинського.

Висший краєвий суд у Львові відкинув просьбу оборонців Січинського о делеговане для його справи иншого, позальвівського суду в окрузі львівської апеляції і завтра Січинський стане таки перед судом присяжних у Львові.

Національно-політичні відносини нашого краю, які викликали вчинок Січинського, довели також до того, що завітрішня розправа буде не звичайним виміром акту справедливости над убійником, але політичною розправою між обома народностями нашого краю. По однім боці польський трибунал і польська лава присяжних, а по другім член української народности, обжалований за вбійство польського намістника, „єдиного представника польської державної власти“.

Отсей об'єктивний факт констатуємо з тим спокійнішою громадянською совістю, що в тім нема ніякої нашої вини, що ми робили все можливе, щоб тільки відняти судови над Січинським той характер польсько-української політичної розправи, в якій польська сторона виступає суддею в своїй власній справі. Не ми винні тому, що вся

польська суспільність — про виїмки тямимо, але вони не мають рішачого політичного значіння — зараз по вбійстві Потоцького проголосила те вбійство справою цілої польської нації, солідаризуючи ся тим самим з цілим протиукраїнським режимом пок. намісника. Не ми винні тому, що рішачі в краю судові і політичні круги доклали всіх сил, щоб тільки не допустити до того, щоб суд над Січинським дістав ся в руки третього чинника, невмішаного в польсько-українську боротьбу і тим самим здібного до безсторонности, сеї найпершої умови справжнього виміру справедливости.

Коли-ж Поляки постарали ся о те, що суд над Січинським дістав ся в їх руки, то й на них паде вся відповідальність за те, як скінчить ся завтрішня розправа. А та відповідальність безмежно велика, просто страшна своєю безмежністю.

Чоловік забив чоловіка... І власне тому, що насильне відобране життя ближньому своєму таким жахом переймає людську істоту, судді Січинського мусять мати здібність відчути, зрозуміти й оцінити ту трагедію, яка мусіла розіграти ся в душі Січинського, заки він рішив ся піти на таке діло. Бо-ж не для особистої користи ані з особистої пімсти рішив ся він позбавити життя гр. Потоцького, але поніс своє молоде жите в жертву „за кривди свого народу“. Не ходить тут о об'єктивну оцінку тих кривд, не ходить о те, чи ті кривди можуть бути оправданєм або хоч виясненєм самого вчинку. Але ходить передовсім і головно, щоби вдумати ся і вжити ся в психічний стан обжалованого, щоб разом з ним пережити те пекло, яке він пережити мусів, заки став убійником — на 21-ім році життя, коли воно всіми своїми чарами манило його до себе; на укінченю університетських студій,

які стелили йому шлях до вигідного життя; в свідомості, що він самотній син старої, родинними нещастями замученої матері, її самотня надія, потіха і підпора на старості літ. Може собі польський загаль, зачарований україножерною пресою, думати, що Українцям в Галичині не тільки не діється ніяка кривда, але що їм так добре, що їх нарікання, се тільки чорна невдячність. Тут важно те, як ті кривди, на котрі жалують ся Українці, відбивали ся в душі обжалованого, який настрої викликали вони в нього, — аж силою чогось неминучого завели його до авдієнційної салі ц. к. намісництва.

А побіч тої психіки обжалованого треба зрозуміти також те, чого вчить нас історія, а саме, що політичний терор ніколи не є явищем, не маючим звязку з політично-суспільними відносинами, тільки як-раз все є наслідком тих відносин. І тому „треба карати руку, не сліпий меч“, треба направляти ті відносини, а не нищити на осліп того, хто впав жертвою тих відносин, ділаючи під їх примусом.

Ми знаємо, як тяжко все те зрозуміти і відчувати суддям-Полякам, як тяжко їм признати, що під їх правлінням діється українському народові кривда, як тяжко вжити ся в психіку чоловіка, котрому його совість веліла бути местником тих кривд. А з другого боку як-же легко станути на тій становищі, на якій стала польська україножерна преса, і маючи в руках убійника „єдиного представника польської державної влади“, а букву карного закону по своїй стороні, виконати на ній законну пімсту.

І тому, що все те ми знаємо, старали ся ми всіма силами відвернути сю важку пробу від чле-

нів польської суспільності. Але стало ся не по нашому, тільки по їхньому: вони хотіли мати суд над Січинським у своїх руках і їх воля сповнила ся. Тепер від них залежить, чи вони зрозуміють ту важку відповідальність, яка налягла на них, і чи зуміють піднести ся на ту висоту, яка потрібна, щоб сповнити як слід обовязок супроти тої відповідальності.

А ся відповідальність тим більша, що від висліду завітрішньої розправи залежить у великій — хто знає, чи не в рішачій — мірі, як уложать ся польсько-українські відносини в нашім краю на будуче. Нема нічого хибнійшого, як дивити ся на справи суспільного значіння виключно з правно-карного становища. А справа Січинського, хоч що-до форми є справою правно-карною, то своїм змістом сягає глибоко в політичні і суспільні відносини нашого краю. І тому власне ми від 12 цвітня с. р. аж до нинішнього дня старали ся з цілим спокоєм вияснювати політичний і суспільний підклад сеї справи. Ми заявляли вже не раз, що не маємо на думці всупереч постановам § 305 к. з. „похваляти злочин“, але се наш обовязок ту подію, яка з правно-карного становища являєть ся злочином, обговорювати зі становища політичного і суспільного. З того становища ми констауємо ще раз, що український нарід розуміє і відчуває в цілій основі ті мотиви (знов повторяємо з натиском: не ходить о сам вчинок, тільки о його мотиви), які мали рішачий вплив на постанову Січинського. І тому становище польського суду в справі Січинського мати-ме велике політичне значінє для цілого українського народу.

Зрештою ми є в тім приємнім положеню що можемо покликати ся на свідощтво чоловіка, який

займає визначне становище серед польської суспільности, — на професора краківського університету і презеса краківської Академії Наук, гр. Станіслава Тарновського, заслуженого історика літератури, члена краєвого сойму, творця політичної доктрини тої партії, до якої зачисляв себе пок. гр. Потоцкий. Як відомо, в посмертній згадці, присвяченій гр. Потоцкому, він написав:

„Недавно тому жінчину, що кинула бомбу на ген. Скаллона, що до того отверто признала ся, наші польські суди признали невинною, а визнавши її політичної віри навіть оваційно витали її. І нині часописи російські й українські мають право кидати нам в очи уневиннене пані Добродзіцкої, а ми неможемо їм відповісти, що говорять неправду. Коли все вільно для ідеї, коли вільно вбити, то вільно однаково кожному. Для неї був ворогом російський генерал, для Січинського намістник-Поляк; обоє робили те саме, з тих самих мотивів, з того самого поняття патріотизму і обов'язку“.

Нехай-же ці слова будуть тим добрим ангелом, який завтра польським суддям поміг би розібрати ся в справі Січинського, нехай вони пригадають їм правило: Роби так, як ти хотів би, щоби в аналогічному випадку тобі інші робили...

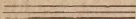
Се буде їм тим лекше, коли вони пригадають собі долю товаришок пані Добродзіцкої. Як донесли недавно з Варшави, воєнний суд засудив Софію Овчарківну, котра підчас замаху на Скаллона грала роль служниці Добродзіцкої, і замішану також в сю справу Ванду Островську на кару смерти через повішене. Але Скаллон, той сам Скаллон, котрий вкрив польську землю лісом шибениць, таки зжахнувся перед поставленем ши-

бениці в своїй власній справі і змінив сей засуд на досмертну каторгу.

Польський загал дуже ображаєть ся, коли ми посміємо прирівнати польське панованє над нашим народом до російського або німецького панованя над Поляками. Нам також було би богато приємнійше не робити таких порівнянь. Особливо в справі Січинського не хотіли-б ми бути примушеними тягнути паралелю між царським са-трапом і польськими судьями-громадянами.

Знаючи настрій польського загалу, членами котрого є завтрішні судді, не можемо мати ніяких надій, не можемо піддавати ся ніяким ілюзіям. Але ми бажали би, щоби завтрішний день суду не перемінив ся в день політичної пімсти пануючого народу над поневоленим, щоб історія не зачислила його до найтемнійших днів в польсько-українських відносинах..

29 червня 1908.

Суд над Січинським.

Пишу під сьвіжим вражінем того важкого дня, який ми, Українці, перебули вчера.

Розправу назначено на девяту годину вранці. Йдемо до судового будинку і перед нашими очима справжній воєнний стан. Поліція, жандарми, військо. В дверях судового будинку стоїть комісар поліції — таки наш „землячок“ Бігун, той, що після замаху арештував Січинського, колишній член української „Академічної Громади“ і тайний агент поліції для доношеня їй, що дієть ся між українським студентством... Провіряє білети вступу. Контролюють дуже строго, без білету не пускають абсолютно нікого. Але на сїм не кінець, в дверях салі білети провіряють ще раз. А скрізь на сходах комісарі поліції з поліцейськими та жандармами. В подвірю судового будинку стоїть також військо.

Входимо в салю. Публіка сама „панська“. Переважають Поляки і Жиди, Українців небогато, бо президент Пшилуский був на білети дуже скупий.

Суд складаєть ся з предсідателя Пшилуского та ще двох судових совітників: Лекчинського і Стефановича. На лаві присяжних 12 польських поміщиків та буржуїв, на прокураторських місцях головний прокуратор Барт і знов „землячок“ Слоневський. Обороняють українські адвокати: посол д-р Кость Левицький, посол д-р Теофіль Окуневський, д-р Сидір Голубович і д-р Володимир Старосольський.

Посеред салі сидить обжалований Мирослав Січинський. Змарнів, зрештою такий самий як усе. Погідне, на-пів дитяче обличчє. Повертаєть ся і здоровкаєть ся усьмішкою (говорити не можна) зі старою матірю й сестрами, що сіли на одній лавці, витає знакомих.

Починаєть ся суд. Предсідатель випитує обжалованого про рік уродження, студії і тому подібні вступні формальности, після чого каже прочитати акт обжалованя. Читають польський текст. Через те, коли скінчено читанє, встає д-р Левицький і протестує проти того, щоб на розправі проти Українця відчитувано урядові документи не-українською мовою, та домагаєть ся читаня акту обжалованя на українській мові. Предсідатель, не маючи ніякої законної підстави спротивити ся сьому, прикидаєть ся богу духа винним і заявляє, що власне він сам мав намір запитати обжалованого й оборону, чи вони бажають собі відчитаня акту обжалованя також на українській мові, тільки д-р Левицький випередив його. Отже каже читати ще акт на українській мові — тільки не на нашій, а на „українській мові“ пана прокуратора Барта, ще попсованій польским акцентом протоколянта.

Після сього Січинський висловлює свої уваги. Говорить дві години, зовсім спокійно, так спокійно,

що промова його виглядає наче політичний реферат про положенє українського народу в Галичині, а не як оборона чоловіка, котрого жде шибениця. Говорить про всю мартирольогію українського народу під правлінням Потоцкого, описує той психічних стан, який повів його на те діло.

„Потоцкого жаль мені як чоловіка, але-ж за його жите я рішив ся дати своє. А він-жеж нажив ся, коли я ще й не зачинав жити. Правда, за ним плаче жінка й діти, але за їх сльози стануть сльози моєї матери й сестер. Мого вчинку не жалую і винним себе не почуваю“.

Такими словами закінчує він свою промову.

Далі починають ся допити членів суду, прокуратора, оборони. Перший питає предсідатель: чи Січинський хотів позбавити Потоцкого жита, чи тільки виконати на нього демонстративнй політичний замах, випадковим результатом якого явила ся смерть? За перше закон приписує шибеницю, за останнє тільки довголітню тюрму. Січинський каже, що він хотів своїм вчинком звернути увагу сьвіта на положенє українського народу під польським правлінням в Галичині, але чи від сього Потоцкий згине, чи тільки буде зраний, се йому було байдуже. Та така відповідь не вдовольає предсідателя, він конче хоче витягнути зізнанє, що Січинський хотів убити Потоцкого...

Оборона устами д-ра Окуневського ставить домаганє, щоб покликати лікарів, які розслідили би стан матери Січинського на доказ, що обжалований вже з роду має занадто вразливу нервову систему, а також стан його самого. Оборона зазначає виразно, що се внесене ставить проти волі обжалованого. Внесене відкидають.

Переслухують свідків — слуг і урядників намістництва, які описують самий акт Січинського. Все — відомі річи...

Аж як в салю на початку пополудневої розправи входить Бігун, публіка оживляється. Українці цікаві, що говорити-ме сей „землячок“. Він чогось зденерований. Говорить по польськи, з помітною злобою. Д-р Старосольський, товариш Бігуна з „Академічної Громади“, ставить йому питанє, яке має на меті освітити постать сього „землячка“ зі становища громадянської етики. Але предсідатель бере пана комісаря поліції в оборону і не допускає сих питань. Та Бігун навіть самим фактом питань такий змішаний, що кричить на голос: „Я все був Русиним і все ним остану ся!“ Сю його заяву зустрів іронічний сьміх української публіки. В той час я сидів коли одного зі старших Українців, емеритованого судового совітника. І треба було чути, з яким обуренєм той чоловік, що ціле жите перебув на урядовій службі, що не може бути посуджений о ніякі „ізми“, а навпаки, виступав у свій час прихильником угодової політики Барвінського, — на зізнання Бігуна прошептав: „Ренегат!“ Се одно слово містило в собі і характеристику і осуд цілої галицької системи правління, тої системи, в якій Українцєви, щоб бути „добрим урядником“, так часто треба стати ренегатом...

Доказова частина розправи приближається до кінця. Оборона ставить ряд внесень, щоб покликати свідків, які вияснили би психічні мотиви вчинку Січинського та заперечили де-яким недоказаним тезам акту обжалованя; так само домагається вона спровадити судові акти про події в Лядськїм та Горуцку і переслухати свідків в справі вбійства Марка Каганця, бо всі ті спра-

ви представлені в акті обжалованя тенденційно і невірнo. Суд всі внесеня відкидає.

Предсідатель дає суддям присяжним одно тільки питанє: чи обжалований винен в скрито-вбійстві? Оборона противить ся тому й устами д-ра Голубовича домагаєть ся поставити, на випадок запереченя першого питання, друге: чи винен в „неприятній чинности“, випадковим результатом якої було вбійство? а на випадок потвердження одного з тих питань третє: чи не робив під впливом психічного примусу? Суд на перше внесенє згоджуєть ся, друге відкидає.

В 8-ій годині вечером починає говорити прокуратор — не пан Барт, але „землячок“ Слоневський. Після того, як акт обжалованя написано неначе політичну статю якого-небудь „Slow-a pol-sk-ого“, він заявляє, що вводити в справу політичні моменти не згідне з законом, який політичних убійств не признає. І він держить ся строго закона: Січинський вбив, і то вбив скрито, отже повинен повиснути на шибениці.

Від імени оборони говорить д-р Кость Левицький. В двогодинній промові виказує з юридичного становища, що тут нема не тільки скрито-вбійства, але і взагалі наміреного вбійства, а смерть явила ся тільки випадковим результатом замаху. Переходить на політичне поле. Обговорює справу п-ні Добродзіцкої, яку польський суд у Вадовицях увільнив від обжалованя за замах на варшавського ген.-губ. Скаллона. Звертаєть ся до людських почувань суддів, просить не руйнувати життя молодого хлопця. Пригадує, що колись і польську молодіж в Галичині німецькі суди засуджували на шибеницю. Просить засудом не копати ще більшої пропасти між обома народами Гали-

чини. Коли скінчив, між польською публикою чути було шепіт признання.

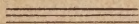
Судді присяжні виходять на нараду і вертають. Їх рішення: на питанє, чи Січинський винен наміреного вбійства, всіх 12 голосів: так. Тільки не признали сього вбійства скритовбійством. Вводять Січинського, читають йому рішення суддів присяжних, опісля суд виходить на нараду і, вернувши, устами предсідателя оголошує засуд: на кару смерти через повішенє.

В салі глуха мовчанка. Після рішення присяжних суддів всі сподівали ся сього. Д-р Левицький заявляє, що оборона подає жалобу неважности.

Засудженого виводять з салі. Рідня і знакомі кличуть його по імени. Він через голови тюремних дозорців відповідає їм піднятою рукою.

Виходимо з салі, — і знов скрізь по коридорах та по сходах комісарі поліції, офіцери, поліція, жандарми. А на вулиці поліція, жандарми, військо...

1 липня 1908.

На смерть!

„На питанє: Чи винен Іван Андрій Мирослав Січинський, що дня 12 цвітня 1908 у Львові проти намістника Андрія гр. Потоцького в намірі позбавити його життя зрадничо-підступним способом, стріляючи до нього кілька разів з репетірового пістолета, так ділав, що в наслідку наступила смерть Андрія гр. Потоцького? — лава присяжних, виключивши слова „зрадничо-підступним способом“, відповіла одноголосно всіми 12 голосами: Так“.

Такі слова пролунали вчера о 11 годині в ночі серед гробової мовчанки в салі розправ львівського карного суду, так рішила ся доля Мирослава Січинського, так закінчив ся найновіший акт польсько-української історичної трагедії. Те, що проголошено зараз потім предсідателем трибуналу „в імени Його Величества Цісаря“: „на кару смерти через повішенє“, — було вже тільки чистою формальністю, впливаючою з рішення лави присяжних, формальністю, над якою ми не будемо спиняти ся — не тому, що закон не дозволяє критикувати вирок, але просто тому, що

тут важна не та формальність, а те, що її спричинило.

[І так стало ся те, що від дня 12 цвітня було найгорячішим бажанєм польської суспільности, що вона всіми способами підготовляла, — дрожаючи на саму думку, що її підготовка може піти на марне, що її бажання можуть не сповнитися...

А так вона лякала ся сеї евентуальности, що навіть сама розправа, її провід, який по думці закона повинен бути як найбільше безсторонній, повинен узгляднювати не тільки те, що виходить на шкоду обжалованого, але в рівній мірі також все те, що могло-б як-не-будь вийти на його користь, — що навіть той провід розправи був такий, як коли-б трибуналови не ходило о суд, тільки єдино і виключно о засуд.

Вже самим відчитанєм акту обжаловання трибунал немов хотів зазначити, що тут стає не громадянин австрійської держави — держави національної рівноправности — перед державним судом, тільки Українець перед польським судом. Акт обжаловання відчитано в польській мові. І се становище зазначувано аж до кінця розправи: в промові прокуратора і навіть в резюме предсідателя трибуналу — одно і друге було виголошене по польськи!

А поза сею формальною стороною — сторона фактична. Треба було тільки почути ті питання, які давав предсідатель обжалованому, щоб зрозуміти, що тут ходить не о суд, але о засуд. Ані одного питання, яке могло-б вияснити справу в користь обжалованого, хоч закон просто накладає на предсідателя обовязок не поминути нічого, що могло-б вияснити справу на його користь, — а за те скільки зручности, щоб загнати обжалованого

в безвихідне положенє, щоб конче витягти з нього признанє про намірене убійство, признанє, якому відповідає вимір кари: шибениця!

Те саме бачимо в відкидуваню всіх внесень оборони. Оборона домагаєть ся покликаня лікарів-знатоків для розсліду, чи обжалований наслідком одідиченої нервової системи і всіх обставин, серед яких дозрівав у нїм намір піти на своє діло, не ділав під психічним примусом, — трибунал те внесене відкидає. Бо коли-б знатоки видали потверджуюче ореченє, обжалованого могла-б минути шибениця. Оборона ставить внесене, щоб покликати сьвідків, які доказали-б цілу безпідставність і тенденційність фантазій пана Барта про компльот, — трибунал знов се внесене відкидає. Оборона ставить внесене зареквірувати судові акти справи в Лядськїм і в Горуцьку та переслухати сьвідків про справу в Коропци, щоб виказати політичну тенденційність акту обжалованя, — трибунал і се внесене відкидає. Прокураторії було вільно актом обжалованя викликати відповідний політичний настрій серед лави присяжних, але протиділати тому ворожому для обжалованого настроєви трибунал не дозволяє. В кінці оборона вносить поставити побіч наведеного головного ще два питання: одно евентуальне про ненамірене вбійство і друге додаткове про психічний примус, під яким ділав обжалований, — трибунал і тут унеможливає оборону, бо приймаючи питанє евентуальне в тій певности, що лава присяжних все одно потвердить питанє головне, питанє про психічний примус відкидає.

Та вершком всего було резюме пана предсідателя. Коли-б не місце, на яким сидів пан Пшилуский, і не судейська тоґа, відмінна від прокура-

торської, то ніхто не повірив би, що се говорить предсідатель трибуналу, а не прокуратор. Особливо три моменти мусимо піднести в тім резюме: Всупереч законуви пан предсідатель поучував лаву присяжних, що психічних моментів вона не повинна брати під увагу. З прокураторською хитрістю вмовляв він в неї, що слідство і розправа дали незбиті докази наміреного убійства, закінчуючи іронічним тоном: „Як се погодити з твердженням обжалованого й оборони, що обжалований не мав наміру убійства, се вже ваша річ!“ І по пилатівськи вмивши руки, що не його річ, навіть не годить ся йому входити в політичний підклад справи, з несовісністю польського дневникаря розводив ся він широко над тим, що справа пані Добродзіцкої, се „со іншого“, ніж справа Січинського, та що в своїм рішеню лава присяжних зовсім не повинна мати ніяких скрупулів, диктованих фактом увільнення організаторки „зрадничопідступного замаху“ на Скаллона.

І панове судді присяжні справді не мали ніяких скрупулів і всіми 12 голосами післали Мировлава Січинського на шибеницю — за вбійство „єдиного представника польської державної власти на землях Річі посполитої“.

Хто знає наших відвічних гнобителів і хто пережив усю ту нагінку, яку після дня 12 цвітня польська суспільність під проводом польської преси почала на весь наш нарід, для того отсе рішене польської лави присяжних не було ніякою несподіванкою. І власне тому, що ми се знали, старали ся ми всіми силами не допустити до того, щоб таке рішене впало. — спершу стараючи ся о делегацію позакраєвого суду, а опісля, підносячи голос перестороги та звертаючи увагу польської

суспільности на ту важку відповідальність, яка паде на її членів — суддів присяжних — перед будучністю нашого краю та обох його народів.

Але наш голос прогомонів безслідно. І ви-стало тільки поглянути вчора на тих, в чіх руках лежала доля Мирослава Січинського, вдивити ся в їх обличчя, в той настрій, який малював ся на них, треба було лише почути кидані ними уваги, щоб бути певним, що тут навіть ангельські слова нічого не допоможуть, що коли-б навіть сам Андрій Потоцкий встав з гробу і просив увільнення обжалованого, то й се було би даром. Вони не судили свого політичного противника — вінжеж був їх суспільністю давно засуджений на смерть — вони тільки виконували мандат своєї суспільности, надаючи тому засудови законну силу. „Узаконненная месть, именуемая правосудіемъ“ — отся характеристика Крапоткіна сучасного судівництва підходить в цілій повноті під вчерашню розправу.

Від дня 12 цвітня аж до вчора з усею, що в нашій суспільности говорило ся або писало ся про акт Січинського, лунав один клич: „Досить тої національної війни! Нехай кров гр. Андрія Потоцкого змиє з очий польської суспільности ту полуду, що осліпила їх і закрила перед ними ті кривди, які брат, сам закований, одною свобідною рукою завдає другому братови, нехай се буде остання кров, що поплила на історичнім жертвеннику польсько-українських відносин, нехай настане раз мир між братніми народами!“ Але сей клич не знайшов по другім боці ніякого відгону, його заглушили п'яні сліпою ненавистю крики: „На шибеницю, на палъ з ним і з цілим гайдамацьким племенем!“ Зі всеї діяльности пок. гр. Андрія

Потоцького лишив ся їм тільки один заповіт: „Зробити їм друге Берестечко!“

І вчорашній день показав, що ті п'яні сліпою ненавистю до нашого народу верески запанували неподільно серед польського загалу. Вчорашнім рішенням нашому народови сказали: „Ніяких ілюзій! Або піддавайте ся, або пригадаємо вам часи Яреми Вишневецького!“

Так сказали польські судді-громадяни. Не знаємо, чи вони були вповні свідомі того, що вони говорять своїм рішенням, але се справи не зміняє. Правду сказав оборонець д-р Старосольський, що те місце, на яким сидить обжалований Мирослав Січинський, може стати границею між обома народами, що воно може переіменити ся в пропасть, яка розділить оба народи на два ворожі табори ще більше, ніж розділила їх вся дотеперішня історія, в пропасть, через яку одним до других нема ніякого переходу. І його слова справилися. Польські судді-громадяни не числили ся з настроєм цілого народу, — як інтелігенції так і селянства, що в своїй простоті духа вчорашнього дня наймало молебні за вратоване Січинського, — не числили ся, які наслідки для дальших відносин між нашим народом і народом польським може мати та шибениця, яку вони конче хотять поставити для Мирослава Січинського.

В однім зі своїх вчорашніх виступів пан Барт, щоб заохотити лаву присяжних довести справу до такого кінця, якого бажає собі польська суспільність, зазначив, що вона не потребує числити ся з закидом, бо-ж останнє слово в сій справі має монарх. Нехай-же польський загаль тямить, що се вправді має велику вагу для особистої долі

Мирослава Січинського, але для польсько-українських відносин не має найменшого значіння. Для сих відносин рішає виключно факт, що польські судді-громадяни сповнили мандат своєї суспільности і післали Мирослава Січинського на шибеницю.

Коли-ж воля найвисшого чинника в державі рішить про жите Мирослава Січинського инакше, коли горяче бажане польської преси і стоячого за нею загалу не сповнить ся і вони не зможуть напасти своїх очий видом шибениці для сина українського народу, — то наш нарід знати-ме, що се вже не їх заслуга.

За те їх вічною заслугою останеть ся, що Мирослав Січинський зі звичайного смертного стане особою історичною. В яким значіню, — се повинна їх навчити їх власна історія. Бо як шибениця австрійського абсолютистичного суду не відняла авреолі народніх героїв-мучеників польським революціонерам Вісньовському і Капусцінському, так само вчорашнє ореченє польської лави присяжних не мати-ме ніякого впливу на ті почування, якими окружене буде серед нашого народу імя Мирослава Січинського].

2 липня 1908.

По засуді.

Від дня 12 цвѣтня до дня 30 червня в усім, що писала українська преса і що говорили українські політики про вчинок Мирослава Січинського і про суд над ним, на перше місце вибивають ся два моменти: як оцінює вчинок Січинського наш нарід і яку вагу для дальшого розвитку польсько-українських відносин має суд над Мирославом Січинським перед польською лавою присяжних у Львові.

Ті самі два моменти тим більшого значіння набирають по розправі, котра видала на Мирослава Січинського засуд смерти. Се розуміємо не тільки ми, але й польська преса, — та сама преса, котра конче домагала ся засуду смерти на Мирослава Січинського, — і куючи з позавчешашньої розправи для себе політичний капітал, підносить головню ті два моменти.

З першим моментом виступив краківський „Czas“.

„Січинський — пише він — не вдержав ся на педесталі, на яким старали ся поставити його з початку, не вдержав ся не тільки задля своїх

суб'єктивних властивостей, але також і тому, що з-внї, з української суспільности, не витягнуено до нього руки, яка підперла-б його на тій висотї. Сей момент треба підчеркнути. Злочину не приняв на себе український нарід. Січинський з розпучливим зусилєм боронив ся перед думкою, що *його нарід вважає його злочинцем*“.

З огляду на те, що „Czas“ дуже добре знає, що всестороння дискусія над сим моментом неможлива, сї його виводи не можна назвати нічим иншим, як провокацією. Питаємо ся, в який спосіб українська суспільність на судовій розправі могла до Мирослава Січинського „витягнути руку“, в який спосіб український нарід міг „приняти на себе злочин“ ? Коли „Czas“ має на думці становище оборони, то повинен він тямити, що оборона виступала на розправі виключно як оборона, а не як представниця українського народу. Коли-ж думає він під сим настрій львівських Українців підчас процесу, то скажемо йому, що хвиля, коли авреоля смерти уносила ся над головою Січинського, була занадто поважна і важна для цілого нашого народу, щоб можна було зустріти її инакше, ніж гробовою мовчанкою. Мовчанка може також говорити, і то сильнійше, як найсильніші слова !

Ми знаємо, що нашим противникам було би дуже приємно, коли-б військо, кінна і піша поліція та жандармерія, сконсигновані перед судом, могли були „змірити ся з ворогом“. І хто знає, чи власне не тому, що вони не мали до сього нагоди, „Czas“ виступив зі своєю провокацією. Ану-ж на такий визов органу теперішнього галицького намістника український нарід схоче заманіфестувати, що він до Мирослава Січинського „простягає руку“, що він „бере злочин на себе“, а тоді... Тоді ті

сили, які без діла стояли готові 30 червня, може знайдуть нагоду „змірити ся з ворогом“ а в найліпшій разі підуть масові процеси за §. 305. Чи сього хоче „Czas“, орган намістника Бобжинського?

А при тій нагоді можна-б досягнути ще одну ціль. По засуді з дня 30 червня жите або смерть Мирослава Січинського залежить виключно від волі монарха, котрий може засудженого помилувати. Польські політичні круги не хочуть показати себе такими кровожадними, щоб виступати проти помиловання, навпаки, вони навіть самі промовляють за помилованем, щоб показати, які то вони „гуманні та великодушні“. Але хто шибеницю вважав для Мирослава Січинського занадто лагідною, занадто людською карою, хто хотів шкіру з нього живцем дерти, в того гуманність та благородність ми в праві не вірити. І ми певні, що се не було би незгідне з задушевними думками тих кругів, коли-б засуд смерти на Мирославі Січинським виконано. Отже провокують нашу суспільність, щоб вона заманіфестувала, що „простягає до злочинця руку“, що „бере злочин на себе“, а тоді буде в руках знамените оружие для позакулісових заходів проти помиловання. А публично можна буде сказати: „Ми не хотіли смерти Мирослава Січинського, — самі Українці своїм становищем поставили для нього шибеницю“.

Повторяємо, в гуманність та благородність польських політичних кругів, в щирість їх голосів за помилованем Мирослава Січинського ми не тільки в праві не вірити, але просто не сьміємо вірити. *Facta loquuntur*. Від 12 цвітня до 30 червня смерть або жите Мирослава Січинського лежали виключно в польських руках, залежали виключно від волі польської суспільности. Але тоді ті круги

жадали смерти Мирослава Січинського І дня 30 червня судді присяжні — члени польської суспільности справді засудили його на смерть. Коли-ж тепер з тих самих кругів починають появляти ся голоси за помилованєм, то ми сього не сьміємо вважати нічим иншим, як нікчемним збиванєм політичного капіталу для будучности польсько-українських відносин.

Зрештою зазначив се — сьвідомо чи несьвідомо — наймаркантнійше „Kurjer lwowski“, котрий перший по процесі виступив зі статєю про помилуване.

„Ми вчера нікого не поклали до могили, — заявляє орган людовців. — З лона польської суспільности залунає голос з домаганєм заміни кари смерти. Ми сповнили наш обовязок супроти права, сказали, що тільки еволюційна і легальна праця може бути в нас творчою. А коли боротьба о право зробила своє, тоді час на прощене і милосерде. Се польська суспільність з власної волі жертвує Січинському прощене і милосерде“.

Поминаємо нахабність „Kurjer-a lwowsk-ogo“. Бо, як відомо, жите або смерть Січинського залежить виключно від волі монарха. А партія, якої органом є „Kurjer lwowski“, не належить до тих, які своїми політичними та особистими зв'язками можуть в сій справі мати який-небудь голос, так що мегальоманія органу „byłego Szeli“, а теперішнього віцепрезеса польського кола зовсім не на місци.

Але се ще найменше. Важнійша політична сторона справи. „Польська суспільність з власної волі жертвує Січинському прощене і милосерде“, — пише „Kurjer lwowski“. Се політична безличність, панове. Се наруга над маєстатом смерти,

якої польська суспільність домогала ся для Мирослава Січинського і на яку дня 30 червня рішенням присяжних суддів — своїх членів — післала його. До того дня ви мали рішайучий голос в сій справі, але тільки до того дня. А того дня ваша роля скінчила ся. Того дня ви сказали своє послідне слово, — слово, якого результатом являється шибениця. Се ваше послідне слово і від того дня ви вже не маєте в сій справі нічого до говореня. Там, де ви мали нагоду обявляти свою волю, ви обявили її, домагаючи ся для Мирослава Січинського кари смерти.

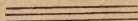
А тепер голос в сій справі має хтє инший — монарх. Як він рішить, се має вправді незвичайну вагу для особи Мирослава Січинського, але не має найменшого значіння для дальших польсько-українських відносин в Галичині. Значіне для тих відносин має рішенє лави присяжних з дня 30 червня.

Треба сподівати ся, що за голосом „Kurjer-a lwowsk-òro“ підуть також инші голоси органів і кругів польської суспільности. За помилованєм заговорив уже „Wiek Nowy“, а так само відіззав ся в „Kurjer-i“ якийсь комітет „polskiej młodej ludowej“. Мусимо-ж усім тим панам сказати: „Hands off!“ Проч з руками, які ще недавно збирали ся помагати катови! Не кличте помилованя тими самими устами, котрі ще недавно верещали: „Naprzód!“ Не куйте політичного капіталу, не устроюйте політичних оргій під шибеницею, котру, коли поставлять для Мирослава Січинського, то виключно з вашої причини!

Ваше слово, вашу волю чув Мирослав Січинський і весь наш нарід від дня 12 цвітня до

дня 30 червня, — тепер більше нічого ніхто від вас не потребує! Ви післали Мирослава Січинського на шибеницю, — а коли він на ній не повисне, то се буде завдячене виключно волі монарха!

2 липня 1908.

М а т и.

По засуді Мирослава Січинського очі і почування нашої суспільности звертають ся до Тої, що від 12 цвітня до нинішнього дня терпіла найбільше, що придавлена болем, від якого не має ніяких ліків, — до Матери Мирослава, Олени Січинської.

Велич материнського серця і сила найвисших патріотичних почувань, се дві основні риси, які проявила Вона в сій важкій хвилі. Не плаче, не нарікає, що син пішов на таке діло, що пожертвував своє молоде життя, тільки бере вину сина на себе, щоб разом з ним терпіти, — готова навіть стати з ним на суд, перед котрий коли не поставлено її, то певне не зі зрозуміння величи материнського серця, а тому, щоб вид многострадалної Матери, сидячої поруч сина, не збудив совісти суддів супроти сина.

Коли зі шпальт нашої преси не тільки на вдову пок. гр. Потоцкого не впало ані одно обидливе слово, але навіть пам'ять самого гр. Потоцкого як чоловіка старали ся ми пошанувати, на скільки се лиш було можливе супроти про-

вокацій польської преси, то „високо-культурна“ польська преса зрозуміла зовсім инакше свої людські обовязки супроти Матери Мирослава. Повіню лайки обляли її ті звироднілі гієни, — одначе Вона, з окровавленим серцем, з обличем, викованим в памятник материнського болю, йде з піднесеною головою, немов кажучи недолюдкам: „Precz od nóg moich, byś mych nóg nie spodlił“.

Сина судять на шибеницю, а Вона пестить його своїм материнським оком, складаючи свій материнський біль на жертвеннику вітчизни. З героїчним спокоєм приймає разом зі своїми дочками засуд, який має перервати нитку життя її єдиного сина, — нехай ворог не пасеться її болем, нехай не тішиться її слабкістю, нехай бачить, як Мати-Українка вміє любов до сина і любов до України зілляти в один дружній акорд!

І наше громадянство вже показало, що вміє оцінити ту Матір. Слідуючого дня по засуді її сина явилися в неї відпоручники львівської української громади, щоб висловити їй і її дочкам пошану і співчуте та запевнити її про ті почування, які має до Неї та її дітей весь український загаль.

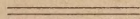
Того самого дня українська академічна молодіж на довірочних зборах порішила одноголосно утворити фундацію українських приватних народніх шкіл імені Олени Січинської і постарати ся, щоб та фундація як найшвидше могла ввійти в жите.

Так само була у Матери Мирослава депутація львівського українського жіноцтва.

Ми знаємо, що нема таких ліків, які могли-б вигоїти материнське серце по втраті єдиного сина. Але коли та глибока пошана і те горяче співчуте, з якими наше громадянство відносить ся до Матери і Сестер Мирослава, може хоч в часті змен-

шити їх біль і їх горе; коли сьвідомість, що замість одного сина і одного брата, в Неї є стільки шануючих і люблячих синів і в Них є стільки братів, скільки їх є в українській суспільности, може хоч в части допомогти їм переносити їх важкий народній хрест, — то ми певні того, що український загал зробить все можливе, щоб їх біль і горе зменшити, щоб допомогти їм нести їх хрест.

3 липня 1908.

Процес Січинського.

День суду над Мирославом Січинським задовольнив, здається, всі ті бажання пімсти, які від дня смерти гр. Потоцкого аж до дня суду над його убійником розпалювала польська шовіністична преса серед своєї суспільности.

Все склалося так, як політично міродатні польські круги собі бажали. Отже перше всего, щоб Січинського судити у Львові. Тут ті круги устроїли собі дуже вигідну подвійну бухгалтерію. Від першої хвилі польський загал проголосив смерть гр. Потоцкого загально-національною справою, домагаючи ся за голову гр. Потоцкого голови Січинського, одначе з застереженєм, що шибениця для останнього буде „занадто лагідною, занадто людською карою“. Але таке становище польського загалу тим самим виключало львівський (і кожний инший галицький) суд від судження справи Січинського, особливо, коли стало відомим, що лава присяжних для сеї справи зложена з самих Поляків, бо-ж серед таких обставин суддям неможливо відносити ся до справи безсторонно. Та се не перешкодило тим самим кругам заявляти,

що львівський суд дає запоруку повної безсторонности, бо... зрештою австрійський закон політичного вбійства не знає, а за звичайне вбійство кожний суд мусить засудити. Навіть та сама львівська палата радних, яка багато менше важну справу, справу відомої демонстрації українських студентів в львівським університеті, просила передати позакраєвому судови, вказуючи на те, що національно-політичний підклад справи робить безсторонне рішення її в львівським суді неможливим, тепер набрала переконання, що присяжні судді — члени польської суспільности зможуть справу Січинського розглянути зовсім безсторонно.

І стало ся по їх волі. Січинський став перед лавою присяжних, яка майже три місяці оставала під впливом польської шовіністичної преси, яка що-дня чула, що національна справа вимагає смерти підсудного, та й не тільки смерти його одного, але що ціле „гайдамацьке плем'я“ треба згладити з лиця землі. Що більше, навіть в сам день розправи, коли вечером мало впасти рішення про жите чи смерть Січинського, о 4 год. по пол. присяжні судді мали в руках „Dziennik polski“ з передовицею, в якій редакція закликала їх не піддавати ся ніякій сентиментальности.

І чи можна було хоч хвилюк надіяти ся, що серед таких обставин є на сьвітї аргументи, які могли-б переломити переконанє суддів, впоєне в них їх пресою? Справа була заздальєгидь рішена для всіх, тільки одна оборона поступала так, як коли-б вірила в можливість відвернення стричка від шиї обжалованого. Чи може радше й вона не вірила, а тільки хотіла для заспокоєня своєї совісти не залишити нічого, що тільки можна було зробити в користь обжалованого. В сих своїх

змаганнях пішла вона навіть за далеко. Проти волі обжалованого поставила внесене, щоб розлідити його психічний стан. Через цілу розправу старанно виминала все, що ілюструвало-б те політичне положення українського народу під правлінням гр. Потоцького, яке заставило Січинського піти на своє діло, — щоб тільки не дражнити національних почувань лави присяжних. А в кінцевих висновках посунула ся навіть до легкої похвали новому правлінню Бобжинського, яке буцім-то не пішло шляхом пімсти і репресій, тільки справедливости.

Не робимо з сього закиду обороні. Стверджуємо, що вона — так само, як се дуже часто робить ся і в українській політиці — взяла ся ратувати позицію, призначену на загладу, і тому, замість бути принципіальною, стала опортуністичною, затратила принцип, не вратувавши справи. Але рівночасно розуміємо, що вона зробила се, ратуючи жите людське, та що коли-б була поступала инакше, з протилежного боку був би зустрів її закид, що се вона післала Січинського на смерть, викликавши в судовій салі опира національних пристрастей.

А так з того самого боку використано її становище инакше. Замість бачити в ній виключно оборону, польська преса взяла її за політичну репрезентацію, щоб вивести з її становища, що розправа зовсім не виказала, буцім-то правління гр. Потоцького було таке нестерпне для українського народу, та що з українського боку ніхто не подав руки Січинському, а навпаки з того боку виступлено з угодливими пропозиціями.

Та — повторяємо — всі аргументи оборони були даремні. Навіть той, що — здаєть ся — повинен би знайти хоч яку-такую увагу серед

польських громадян: погляд презеса краківської Академії Наук проф. гр. Станіслава Тарновського ¹⁾). Але присяжні судді були опанцирені і проти сього аргументу, особливо, що поміг їм до сього і предсідатель розправи Пшилуский в своїм резюме, на стільки опанцирені, що показали ся твердшими навіть від ген.-губ. Скаллона. Коли товаришок п-ні Добродзіцкої варшавський военний суд засудив за участь в замаху на Скаллона на смерть, варшавський генерал-губернатор неначе зрозумів, що не годить ся в своїй власній справі бути занадто строгим суддею, і замінив засуд смерти на каторгу. Але польські судді-громадяни не піддали ся такій „сентиментальности“ і не потребували навіть десятих минут, щоб одноголосно, всіми дванацяти голосами видати рішене, на основі якого трибунал засудив Мирослава Січинського „на кару смерти через повішене“.

Атмосфера поліції, жандармерії і війська, якими був обставлений судовий будинок з середини і з на-двору, через кордон і строгу контролю яких мусів переходити кожний, хто хотів скористати з роздобутої з великим трудом карти вступу на розправу, — та атмосфера знайшла в тім засуді „гармонійне“ закінчене...

Спинимо ся при обжалованім, щоб згадати про його надлюдський супокій, про ту рівновагу духа, яка дала йому силу замість своєї оборони виголосити спокійний реферат про положене українського народу в Галичині; завдяки якій він так супокійно і рішучо відпер юридичний похід предсідателя, що старав ся витягнути з нього зізнання на його некористь; яка в кінці не опустила його

¹⁾ Див. вище статю п. н. „Перед розправою Січинського“, стор. 98.

й тоді, коли „в імені Його Величества Цісаря“ над ним завис стричок ката...

Ясне було також політичне становище обжалованого. Причина його вчинку — переконане, що законні шляхи для розвитку його народу замкнені. Яка страшна трагедія! Двацятилітній молодець бачить себе примушеним взяти чуже і дати своє жите не в ім'я якогось далекого суспільного ідеалу, тільки в ім'я того, щоби в Галичині почали справді обов'язувати існуючі закони, щоб тут вибори переводили так як переводять їх в сусіднім Шлеску. Ствердити се тим важнійше, що навіть учений професор Масарик вяже подію з 12 цвітня з анархізмом, не говорячи вже про польські політичні круги, для яких цілий український національний рух — се один анархізм. А тимчасом боротьба проти злої влади, з вірою в можливість влади доброї, і боротьба проти всякої влади в ім'я ідеалу безвластя-анархії — се два зовсім різні явища. Січинський як соціяльний демократ вірив у можливість існування доброї влади і його вчинок не стоїть в ідейнім звязку з анархізмом.

Вислід процесу проти Січинського видимо наситив тих, хто домагав ся його голови. „Słowo polskie“, яке що дня доказувало, що Січинський мусить бути повішений, замовкло. Тільки голота, яка звичайно по бенкеті вигукує по п'яному, і тут почала вигукувати з радости. Ся психольогія голоти відбила ся на польській бруковій пресі, як „Goniec polski“ і ин. Та хто знає, чи ті кровожадні танці під шибеницею не ліпші від того фарисейства, яке проявила „поряднійша“ часть польської преси. „Kurjer lwowski“ виступив зі статєю, в якій заявляє, що тепер, коли засуд задоволь-

нив почуте справедливости серед польської суспільности, та суспільність „жертвує прощєне і милосерде“ Січинському і домагаєть ся, щоб його помилувати.

Може бути, що на дні сього фарисейства лежить якась іскорка людських почувань, найшвидше іскорка сорому, що польські судді-громадяни не вміли стати навіть на людський рівень варшавського генерал-губернатора. Але за слаба була та іскра, щоби з неї могло розгоріти ся полумя справді людських почувань. Бо з яким лицем говорить ся про „прощєне й милосерде“ польської суспільности, коли та суспільність весь час домагала ся голови Січинського, коли члени тої суспільности, сповняючи її мандат, засудили його на смерть?! Ще коли-б говорило ся про те, що треба направити те, що стало ся в дні розправи, і тому домагатися помилованя, то можна би зрозуміти і пошанувати такий голос, як розуміємо і шануємо голоси польської соціально-демократичної преси. А так голосу органу людовців не можемо вважати нічим иншим, як фарисейським робленєм політичного капіталу для польської суспільности, яка „жертвує прощєне і милосерде“ тоді, коли вже її голос без значіння, — після того, як тоді, коли мала рішачий голос, післала Січинського на шибеницю.

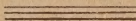
Се й розуміє „Kurjer lwowski“ і стараєть ся виправдати польську суспільність таким софізмом: „Що-ж хочете, — питає він, — щоб присяжні судді були заявили, що вбійство не є вбійством?“ На сей софізмат відповімо тільки пригадкою, що польські судді присяжні в Вадовицях, судячи п-ню Добродзіцку за замах на Скалона, таки зробили те, що „Kurjer lwowski“ вважає неможливим.

Становищу „Kurjer-a lwowsk-ogo“ присвячуємо стільки уваги тому, щоб показати, що й найліпша часть польської „народової“ преси здібна супроти українських справ тільки на таке фарисейство.

Чи засуд з 30 червня буде виконаний? Не знати. Загальна думка, що швидше ні, та що цісар з огляду на 60-літній ювілей свого пановання перемінить кару смерти на кару мабуть досмертної тюрми — наглу смерть на довічне конанє... Але се буде важне тільки для особи Мирослава Січинського, а ніяк для польсько-українських відносин. Для сих відносин має значінє виключно день 30 червня, — той день, коли однодушною волею дванайцятьох польських громадян над головою Січинського повис стричок ката. Члени суспільности, яка в своїй боротьбі за національне визволенє віддавала і віддає в жертву шибеницям завойовників своїх найліпших синів, не винесли з національної мартірології своєї суспільности ніяких висших етичних понять. Вони остали такими самими жрецькими грубої сили, як ті, що їх батьків і братів і синів посиляли і посилають на шибениці.

Нехай же не дивують ся, що український нарід мусить відносити ся до них так само, як вони до своїх завойовників!...

Липень 1908.

Засуд смерти на Січинського знесений.

Найвисший Касаційний Трибунал по переведеній розправі зніс вирок краєвого карного суду у Львові як першої інстанції, яким засуджено Мирослава Січинського на смерть, і зарядив переведенє нової розправи перед судом присяжних у Львові. — Такий результат вчешньої касаційної розправи в справі Мирослава Січинського.

Від памятного дня 30 червня аж до нині на наш край налягала чорна тінь шибениці, — аж отсей результат вчешньої розправи відігнав на хвилю той страшний привид „орудя справедливости“, заблиснувши промінем надії, що чей-же польсько-українська історична трагедія може ще обійдеться ся без сього кривавого акту.

Головним мотивом узгляднення жалоби неважности оборонців Січинського і знесеня вироку

львівського краевого карного суду являєть ся спосіб переведеня розправи дня 30 червня, а саме відкинене всіх внесень оборони, які змагали до того, щоб при помочи знатоків-лікарів вияснити суб'єктивно-психологічний підклад вчинку Січинського. На сю хибу в переведеню розправи ми вказали зараз слідуячого дня в статі п. н. „На смерть“¹⁾, але наш голос здавила ц. к. прокураторія конфіскаю. І справді годі нам здержати ся від зазначеня з особливим натиском того моменту, що той громадянський обов'язок, який сповнити перешкодила нам ц. к. прокураторія, тепер сповнює за нас Найвисший Касаційний Трибунал, даючи самим фактом свого рішення взагалі і з окрема умотивованем того-ж рішення найліпшу критику переведеня розправи краєвим карним судом у Львові.

І в світлі сеї критики мусимо ми і разом з нами кождий, хто суспільні справи вважає своїми справами, запитати: Чому краєвий карний суд у Львові з таким поспіхом переводив розправу проти Січинського? Чому на рішення справи життя або смерті людської — і то в такім важнім випадку, де від того рішення залежав у величезній мірі дальший уклад відносин між обома народами — призначено всего оден день, усуваючи все те, що могло би той реченець продовжити? Чи може когось спеціально залежало на тім, щоб Січинського засудити як найшвидше, щоб усунути з розправи все, що могло-б евентуально заважити на вазі його долі як облекшуюча обставина? — На всі ті питання не беремо ся тепер відповідати,

¹⁾ Див. висше стор. 106.

а тільки висловимо надію, що трибунал, перед яким тепер стане Січинський, маючи на увазі рішення і мотиви Найвисшого Касаційного Трибуналу, не поповнить тих хиб, яких допустив ся його попередник, і переведе розправу так, як сього вимагає незвичайна вага справи.

А може й судді присяжні, яким тепер доля пішла той важкий громадянський обов'язок рішення про жите або смерть Січинського, маючи перед очима з одного боку примір своїх попередників, які не потребували й десяти мінут, щоби вкоротити людське жите і поставити між обома народами граничний стовп-шибеницю, а з другого боку примір членів Найвисшого Касаційного Трибуналу, які від полудня до 5-ої години вечером радили над своїм рішенням, — з порівняння тих двох примірів дійдуть також до переконання, що справа, в якій їм прийдесть сказати таке безмірно важне слово, не така проста, як се видавало ся їх попередникам.

І загалом будучих суддів присяжних в справі Січинського жде велика задача. Вони мають показати, на скільки вірним відгомоном настрою польської суспільности були ті голоси польської преси, яка заявляла, що польський нарід не хоче пімсти, що він милосерде і прощене жертвує Січинському. Тоді, після того, як дванайцять членів польської суспільности, не надумуючи ся, післали Січинського на смерть, ми не могли, просто не мали права вірити в щирість тих голосів. Тепер, коли доля Січинського знов лежить в руках громадян краю, буде найліпша нагода показати, на скільки ті голоси справді відповідають настроєви польської суспільности.

Кажемо: польської суспільности, — бо що з боку польської преси, бодай тих органів її, які в польсько-українській справі вдаряють в найбільш польсько-патріотичний тон, вони були тільки політичним маневром, збиванєм політичного капіталу, се не підлягає ніяким сумнівам. А найліпшим доказом факт, що ледви на хвилю зникла тінь шибениці для Січинського, а вже прим. „Dziennik polski“ вважав за потрібне виступити з сього приводу з провокацією нашого національного табору.

„Касаційний Трибунал — пише він в коментарі до висліду вчорашньої розправи — зніс вирок львівського трибукалу тільки і єдино длятого, що той відкинув внесенє оборони на розсліджене умового стану обжалованого, а відкинув длятого, що обжалований сам кілька разів з натиском зазначував, що з думкою позбавлення життя гр. Потоцького носив ся від давна і свій вчинок виконав по зрілім намислі, з цілою свідомістю того, що робить. Отже коли-б тепер психіатри по розслідженю Січинського орekli, що він сповнив свій вчинок в стані умової неосудимости, то се ореченє було би власне великим погромом для цілого українського табору. Адже він величає і всім величати каже Січинського як національного героя. Яким-же погромом буде для нього, коли лікарі психіатри оречуть, що той великий герой, се божевільний, чоловік неосудимий, який не може відповідати за свої вчинки. Сумна, дуже сумна була би тоді роль почитателів Січинського та його вчинку“¹⁾.

¹⁾ Зазначимо, що на такім менше більше становищі стали і всі інші органи польської „народової“ преси.

Як бачимо, тут діло з провокацією, не першою мабуть і не послідною на шпальтах подібних органів польської преси. Як зараз по праві 30 червня провокували нас „виводами“, буцім-то вона виказала, що „з української суспільности не витягнуто до Січинського руки“ та що його „злочину не прийняв на себе український нарід“, — так знов тепер хочуть нас спровокувати альтернативою: „Або пішліть самі Січинського на шибеніцю, — або жде вас великий погром“...

І власне тому, що тут маємо діло з чистою провокацією, не думаємо входити в дискусію на психологічні теми, бо з провокаторами не дискутують. Зазначимо лише, що від органу, який по акті 12 цв'ітня виступив з „рішенням“: „Zbrodnia pospolita, morderstwo skrytobójcze, spełnione przez łotra, dla którego szubienica jest zbyt łagodną zbyt ludzką karą“, — коли сповнене того його „рішення“ починає тратити реальні форми, — годі чогось иншого сподівати ся, як провокації.

Бажало ся-б тільки, щоби всі ті провокаційні методи деяких органів польської преси не мали в будучности на справу Січинського такого впливу, як доси. Та чи здобудеть ся на се польська суспільність? — Побачимо...

3 вересня 108.

Весь чистий дохід з цього видання автор призна-
чив на фонд народніх шкіл ім. Олени Стічин-
ської, наслідком чого головний склад видання знаходить-
ся в заступника голови фонду д-ра Володимира Ба-
чинського (Львів, Ринок, ч. 10.), до якого й треба
звертати ся з замовленнями.

В окремих виданнях вийшли отсі праці

Михайла Лозинського :

- Тарас Шевченко. Його житє і значіне (популярна бро-
шура . Львів 1902. Ціна 40 сот.
Гайдамачина. Із історії народніх рухів на Україні в 18-ім
стоїтїю (популярна брошура). Львів 1906. Ціна 40 сот.
Маркс-Енгельс- Лібкнехт про відбудованє Поль-
щі. Львів 1906. Ціна 20 сот.
Антін Менгер і його соціально-політичні тво-
ри. Львів 1907. Ціна 60 сот.
Польський і руський революційний рух і Укра-
їна. Львів 1908. Ціна 3 кор.
Сорок літ діяльности „Просьвіти“ (популярна бро-
шура). Львів 1908. Ціна 50 сот.
Польська народова демократія. Київ 1908.
Акт 12 цвітня 1908 р. Збірка статей. Львів 1909. Ціна
1 кор.

Всі сі видання можна дістати в Книгарні На-
укового Товариства ім. Шевченка у Львові,
Ринок ч. 10.

В сих днях вийде з друку :

Люди

Біографічно-літературні нариси. (Драгомацов — Франко.
— Павлик. — Сембратович. — Бернзон. — Реклі. —
Крапоткін. — Толстой. — Тургенєв. — Гарібальді).

З портретами.

Ціна 1 кор. 50 сот. — Замовлення приймає автор
Львів, вул. Ленартовича 21.

Там-же можна замовляти по ціні 3 кор. (разом
з поштовою пересилкою) :

Польський і руський революційний
рух і Україна (до всіх замовлень додаєть ся даром :
Маркс-Енгельс- Лібкнехт про відбудованє Польщі).